

DOCUMENTS SOBRE RETAULES CATALANS (1375-1863)

JOSEP M. LLOBET I PORTELLA
Professor tutor de la
Facultat de geografia i història

Resum

En aquest article oferim al lector la transcripció de seixanta documents, que van des de l'any 1375 al 1863, sobre retaules que s'havien de posar o es trobaven col·locats en edificis de vint-i-tres poblacions catalanes. Aquests textos documentals van precedits d'alguns breus comentaris sobre llur contingut i d'una llista dels artesans i els artistes esmentats a l'article.

Abstract

This article contains the transcription of sixty documents (1375-1863) on altarpieces that were erected or meant to be erected in buildings of twenty-three Catalan towns. These documental texts are preceded by some brief comments on the content and a list of the craftsmen and artists mentioned in the article.

Paraules clau: Catalunya, art, retaules, escultura, pintura.

Keywords: *Catalonia, art, altarpieces, sculpture, painting.*

INTRODUCCIÓ

L'any 2004, en aquesta mateixa publicació, oferíem al lector un article que contenia la transcripció de vint-i-quatre textos documentals sobre retaules catalans, corresponents al segle XVII, que anava precedida d'alguns breus comentaris sobre llur contingut.¹ A partir d'aquella data, hem localitzat nova documentació sobre el tema. Atès el seu nombre –seixanta textos–, hem cregut adient redactar un nou article. Així, doncs, en aquest treball, seguint la metodologia de l'article de l'any 2004, hi incloem els nous textos documentals, que van des de l'any 1375 al 1863, i aquelles explicacions que considerem imprescindibles, tot defugint, per motius d'espai, elaborar un estudi extens de cada obra artística. Val a dir que alguns dels documents que ara oferim han estat publicats parcialment o totalment amb anterioritat. Malgrat això, els hem inclòs perquè la versió publicada contenia errors o era difícilment localitzable. Entre els comentaris i els textos documentals, hi hem col·locat una llista dels artesans i els artistes esmentats a l'article.

Els retaules esmentats als documents transcrits s'havien de posar o ja es trobaven col·locats en edificis de les vint-i-tres poblacions següents: Agramunt, Anglesola, Bellpuig, Castellnou d'Oluja, Cervera, Concabella, Gramuntell, la Guàrdia Lada, Hostafrancs, Lloberola, Montlleó, les Oluges, el Poal, Sant Pere dels Arquells, Sant Ramon de Portell, Santa Coloma de Queralt, Utxafava (anomenada actualment Vila-sana), Vallmanya, Valls, Vergós de Cervera, Vergós Guerrejat, Vilagrasseta i Viver de Segarra.

1. AGRAMUNT

1. 1. Retaule de les Ànimes del Purgatori (1484-1487)²

D'aquest retaule en tenim dues notícies. La primera és el reconeixement fet el dia 9 de juliol de 1484 pel pintor Joan Brufau, que en aquell temps vivia a Cervera, d'haver rebut de Francesc Gasset, que era l'administrador de les Ànimes del Purgatori d'Agramunt, 6 lliures, les quals eren una part del preu de 16 lliures que importava el retaule que l'esmentat artista havia de pintar per a aquesta associació agramuntina (Document número 7).

¹. Josep M. LLOBET I PORTELLA, «Documents sobre retaules catalans del segle XVII», *Palestra Universitària*, 17 (2004), 59-100.

². La data que segueix a cada nom dels retaules correspon a la documentació transcrita i comentada.

La segona notícia també és un reconeixement, però d'un deute. En efecte, el 9 de juliol de 1487 el notari cerverí Bernat Estall, com a principal, i la seva filla Caterina, com a fiançadora, atès que l'esmentat Bernat Estall havia respòs davant Francesc Gasset del pintor Joan Brufau en relació amb les 6 lliures donades al pintor, reconeixien que devien a Francesc Gasset aquestes 6 lliures (Document número 9). Hem de creure, per tant, que Joan Brufau no va voler o no va poder pintar el retaule compromès i que calgué tornar la quantitat bestreta.

2. ANGLESOLA

2. 1. Retaule de la Santa Creu (1727)

També és un reconeixement de cobrament la notícia que ens ha arribat d'aquest retaule. En efecte, el text localitzat ens fa saber que, el 22 de gener de 1727, el jove escultor Bonaventura Navarra, que en aquella data residia a Sarral, al qual actuava com a procurador d'Isidre Espinal, també escultor, de Sarral, confessava que el batlle i els regidors d'Anglesola li havien donat 23 lliures i 8 sous, que eren la resta de l'import d'un retaule dedicat a la Santa Creu que l'esmentat Isidre Espinal havia fet per a l'església parroquial d'Anglesola (Document número 39).

3. BELLPUIG

3. 1. Retaule de Sant Joan Baptista i Sant Joan Evangelista (1698)

Un document notarial datat el dia 22 de maig de 1698 ens informa, encara que de manera indirecta, de l'existència d'aquest retaule. En concret, hom parla d'un llegat testamentari fet per una dona anomenada Isabel, que era vídua de Francesc Mosset, a la confraria de Sant Joan Baptista i Sant Joan Evangelista, de Bellpuig, amb la finalitat que fessin daurar el retaule que hi havia a la capella del mateix nom. El llegat consistia en un albarà en el qual, l'any 1652, els paers de Bellpuig reconeixien un deute de 50 rals de vuit i es comprometien a tornar-los (Document número 35).

4. CASTELLNOU D'OLUJA

4. 1. Retaule (1505)

Dintre un testament fet per Violant de Cabrera, senyora de Concabella i Castellnou d'Oluja, l'any 1505, la testadora disposava que, en cas que els jurats de Castellnou d'Oluja fessin pintar després de la seva mort el retaule que volien manar fer a l'església de la població, deixava 10 lliures per a aquesta finalitat (Document número 20). Malgrat que aquest testament fou revocat l'any següent, és possible que el retaule fos fet i pintat. Cal dir, però, que l'any 1518 els descendents de Violant de Cabrera encarregaren el retaule de l'altar major de l'església parroquial de Sant Pere de Castellnou d'Oluja al pintor cerverí Joanot de Pau,³ per tant també és possible que el retaule projectat l'any 1505 no fos encarregat fins al 1518.

5. CERVERA

5. 1. Retaule de Sant Martí (1375)

El sabater cerverí Pere Rabinat, l'any 1375, va atorgar testament i, en una de les clàusules del document, féu una deixa de 50 sous perquè, després de la seva mort, fos fet un retaule a la capella de Sant Martí de l'església de Santa Maria de la població (Document número 1). No sabem, però, si realment va ser complerta la voluntat del testador.

5. 2. Retaule de Sant Nicolau (1419)

L'any 1906, Salvador Sanpere va donar a conèixer un document que fa referència a la fabricació i col·locació del retaule de Sant Nicolau a la capella d'aquesta advocació que es construí a l'església de Santa Maria de Cervera (Document número 3). Vuit anys després, Agustí Duran el tornava a publicar tot al·legant que ho feia perquè la versió de Salvador Sanpere tenia "algunes incorreccions de còpia".⁴ Cal dir, però, que el text transcrit per Agustí Duran també conté alguna incorrecció, com, per exemple, on hi diu que l'època que el pintor féu l'onze de gener de 1417 era de 40 sous, quan en realitat la quantitat correcta és 40 lliures.

³. Josep M. LLOBET I PORTELLA, *Art cerverí del segle XVI*, Lleida, Virgili & Pagès, 1990, ps. 71-72.

⁴. Agustí DURAN I SANPERE, «Orfebreria catalana», *Estudis Universitaris Catalans*, VIII (1914), nota sisena.

Segons aquest document, el retaule de Sant Nicolau fou elaborat a Barcelona pels pintors Lluís Borrassà i el seu esclau Lluc, costà 200 lliures i 11 sous i fou col·locat a la capella de l'esmentada advocació l'any 1419.

5. 3. Retaule de Sant Honorat (1424)

La notícia d'aquest retaule ens ve donada pel testament del mercader cerverí Pere de Roqueta redactat l'any 1424. Segons aquest document, una de les últimes voluntats del mercader era que, després de la seva mort, hom fes fer un retaule a l'altar de l'església de Sant Honorat que havia fet construir a Cervera Berenguer de Castelltort juntament amb un hospital.⁵ El retaule havia de contenir, pintada, la història de sant Honorat i la figura d'un roc com a senyal heràldic del testador (Document número 4). No sabem, però, si aquest retaule s'arribà a realitzar.

5. 4. Retaule de Santa Magdalena (1458)

Un parell de documents de l'any 1458 ens aporten informació sobre aquest retaule. El primer conté una proposta feta al consell de seixantena cerverí en la que es demanava que decidissin que la vila no recuperés els cinc florins que havia deixat a un pintor que es trobava a la població, els quals serien destinats a pagar una part del retaule que aquest pintor hauria de fer per a l'església de Santa Magdalena de la població, ja que aquesta església es trobava "pobra de retaule". De moment, però, no hi hagué acord (Document número 5).

Un any després, la proposta es repetí, afegint-hi ara que el pintor que havia rebut el préstec, el qual s'anomenava Bernat, era tan pobre que li resultaria impossible tornar un diner. Veient, doncs, la impossibilitat de recuperar els 55 sous, les autoritats cerverines acordaren accedir a la petició, amb la condició, però, que al retaule hi fossin posats els senyals de la vila (Document número 6).

⁵. En realitat aquesta església de Sant Honorat, dita també de la Santa Trinitat, era la capella de l'hospital de Castelltort. Més informació a: Josep M. LLOBET I PORTELLA, *L'hospital de Castelltort. Sis-cents anys d'assistència social a Cervera*, Lleida, Virgili & Pagès, 1990.

5. 5. Retaule del Crucifix (1493-1495)

L'any 1990, donàvem una breu notícia d'aquest retaule. Dèiem que el 16 de desembre de 1497 el clavari municipal de Cervera havia pagat una lliura a Pere Alegret per haver pintat el retaule del Crucifix, el qual es trobava a la sala de la paeria de la vila.⁶ Ara hi podem afegir nova informació. Així, sabem que el 10 d'agost de 1493 Joan d'Aragó, del regne d'Aragó, reconeixia que havia rebut dels paers cerverins 12 sous, que eren l'import d'un crucifix de fusta que havia fet per a la sala de la paeria de Cervera (Document número 11).

Un parell de textos més, datats dos anys després, ens informen que el fuster Miquel Montornès havia construït un bastiment per al crucifix d'un valor de 17 sous i que encara s'havia fet altres coses (Documents números 12 i 13). La poca importància de les quantitats satisfetes fan pensar que es tractava d'una obra escassament rellevant.

5. 6. Retaule de la Verge Maria del Roser (1501-1507)

Un document notarial redactat l'onze de gener de 1501 ens permet saber que, aquell dia, va ser contractada la fabricació del retaule de la Verge Maria del Roser entre els majorals d'aquesta confraria, d'una part, i els pintors Pere Alegret i Joanot de Pau, dit també Joanot Guardiola,⁷ de l'altra part (Document número 15).

Un nou document, datat sis anys després, ens dona més informació sobre aquest retaule: es trobava començat a l'església del convent cerverí dels frares predicadors i possiblement per falta de diners no podia ser acabat. Sembla, però, que arribà la solució del problema d'una manera providencial: el velluter Joan de València, que era tresorer de les butlles de la Santíssima Verge Maria del Roser del convent de Sant Domènec de frares predicadors de la ciutat de València, donà a la confraria cerverina del Roser la quarta part de l'import de les butlles que fossin venudes a Cervera perquè poguessin acabar de fer l'esmentat retaule de la Verge Maria del Roser (Document número 21).

⁶. Josep M. LLOBET, *Art cerverí del segle XVI*, p. 54.

⁷. Sobre aquests pintors i algunes de les obres que van realitzar: Josep M. LLOBET, *Art cerverí del segle XVI*, pàssim.

5. 7. *Retaule d'en Gotsems (1502)*

També d'aquesta obra n'havíem donat una primera notícia: dèiem que ignoràvem a quina advocació estava dedicat aquest retaule, tot i que sabíem que estava situat a l'església de Santa Maria de Cervera, i que crèiem que havia estat encarregat pel mercader cerverí Gabriel Gotsems al pintor Francesc Gener –o Francisco Giner–, de Saragossa, el qual es comprometé a acabar-lo abans de la festa de Tots Sants de l'any 1504.⁸

Un document localitzat recentment ens permet aportar nova informació sobre aquest retaule. Ara sabem que, efectivament, el retaule fou encarregat per Gabriel Gotsems per tal que fos dita davant d'ell la missa quotidiana que el prevere Salvador Gotsems, germà del mercader, havia manat que fos celebrada després de la seva mort. El lloc per a la construcció que les autoritats municipals cerverines li concediren fou un dels dos espais que hi havia a l'interior de l'església tocant a la façana principal, un a cada costat de la porta d'entrada (Document número 18). Així, doncs, el retaule d'en Gotsems era a la capella de la Verge de la Misericòrdia,⁹ mentre que a l'altre costat hi havia la capella de les Ànimes del Purgatori.

Durant els anys 1735 i 1736, en aquesta capella, l'escultor manresà Josep Sunyer, menor, hi construï el retaule de les Santes Relíquies. Els pactes d'aquesta obra ens permeten saber que a l'esmentada capella, en aquell temps, hi havia un retaule antic de Nostra Senyora de la Llet i de Sant Francesc Xavier.¹⁰ No sabem si aquest retaule antic era el d'en Gotsems o algun altre elaborat posteriorment.

5. 8. *Retaule de la capella de la Paeria (1547)*

L'any 1990, ja donàvem a conèixer els dos autors d'aquesta obra: el fuster Bartomeu Guerau, que construï el retaule, i Pere Alegret –el segon dels artistes d'aquest nom–, que el pintà seguidament i el daurà posteriorment.¹¹ Ara hi podem afegir la informació que ens dóna un segon document, aquest de l'any 1547. Segons aquest nou text, que és incomplet i sembla ser un esborrany del contracte establert entre les autoritats municipals cerverines i el fuster Bartomeu Guerau per a la fabricació d'aquest retaule,

⁸. Josep M. LLOBET, *Art cerverí del segle XVI*, p. 55.

⁹. Arxiu Històric Comarcal de la Segarra, Cervera, Fons de la Comunitat de Preveres, *Llibre major de misses*, I, f. 83.

¹⁰. Josep M. LLOBET I PORTELLA, «Retaules de Cervera (segle XVIII)», *Palestra Universitària*, 14 (2001), ps. 90-91.

¹¹. Josep M. LLOBET, *Art cerverí del segle XVI*, p. 61.

l'obra aniria destinada a la capella de la casa de la paeria, seria feta d'acord amb una traça donada pels paers al fuster i contindria dos tabernacles, en cada un dels quals hi hauria un àngel de fusta de bulto. L'àngel del tabernacle del costat de l'evangeli seria sant Miquel i el del tabernacle de l'altre costat, l'Àngel Custodi. A mes, a la part superior, a la volta, hi hauria, de mig relleu, la invocació de l'Esperit Sant, o sigui, la Mare de Déu i els dotze apòstols. L'obra hauria d'estar acabada al final del mes de juliol de 1547 i costaria 30 lliures, les quals serien satisfetes en tres pagues de 10 lliures cada una (Document número 23).

5. 9. Retaule de Santa Maria (1603-1626)

Tot i que no disposem del contracte d'aquest retaule, la llarga durada de la seva construcció, set anys, originà abundant documentació sobre l'obra, una part de la qual ja tenim comentada, entre ella la relacionada amb la visura de la obra feta per Andreu Peregrí, Pau Forner i Josep Ferrer.¹² Ara hi podem afegir tres textos més. Els dos primers, de l'any 1603, fan referència a les quantitats que van ser donades a aquests mestres (Documents números 26 i 27). El tercer, del 1626, és un encàrrec del consell de vint-i-quatre cerverí als paers de la població de fer les gestions adients en relació amb la possibilitat que fos daurat i pintat l'esmentat retaule, especialment per un pintor que en aquell temps es trobava al monestir de Vallbona de les Monges (Document número 28).

5. 10. Retaule del Cos Preciós de Jesucrist (1645)

Un breu text de l'any 1645 ens assabenta que el dia 21 de març d'aquell any el consell ordinari de Cervera acordà que fos donada a Pau Indilla una pòlissa de 3 lliures per compensar-lo de les que havia donat a Bernat Tàpies, un daurador de Montblanc, a canvi de la mateixa quantitat de moneda local que els membres del Cos Preciós de Jesucrist havien donat a l'esmentat Bernat Tàpies, quantitat que era una part del preu de daurar el retaule d'aquesta advocació (Document número 34). O sigui, que els membres del Cos Preciós de Jesucrist van donar a Bernat Tàpies 3 lliures en moneda local, la qual s'havia encunyat durant els primers anys de la guerra dels Segadors. En retirar de la circulació aquesta moneda local, va quedar

¹². Josep M. LLOBET, *Art cerverí del segle XVI*, p. ps. 63-67. Més dades sobre aquest retaule a: Josep GALOBART I SOLER, «Els escultors moianesos Francesc i Jaume Rubió i el retaule major de Santa Maria de Cervera: noves aportacions», *Modilianum*, 37 (segon semestre 2007), ps. 5-14.

sense valor i, en conseqüència, Bernat Tàpies va demanar que li fos canviada per moneda de curs general, cosa que va fer Pau Indilla. Posteriorment, però, calgué compensar-li la bestreta.

6. CONCABELLA

6. 1. Retaule de Santa Maria (1503)

L'única informació que coneixem sobre aquest retaule es troba continguda en un testament de Violant de Cabrera, senyora de Concabella i Castellnou d'Oluja, de l'any 1503. Entre les seves últimes voluntats, hi havia una deixa de 30 lliures perquè el seu hereu fes pintar el retaule que ella ja havia fet fer a la capella de Santa Maria que posseïa a l'església de Sant Salvador de Concabella. Malgrat que aquest testament fou revocat l'any 1505, és evident que el retaule es construí i és possible que ella mateixa posteriorment el fes pintar (Document número 19).

7. GRAMUNTELL

7. 1. Retaule dels Set Goigs (1502)

Sobre aquest retaule, només tenim una única notícia: la que ens informa que el 21 de març de 1502 un pintor anomenat Francesc, que en aquell temps vivia a Tàrrrega, reconeixia que havia rebut d'un jurat de Gramuntell 5 lliures, que eren una part del preu d'un retaule dedicat als Set Goigs que havia de pintar per a aquesta població (Document número 17). No sabem si l'obra va ser elaborada, encara que ho tenim com a probable. Si bé al document no hi ha el cognom del pintor, creiem que aquest mestre era el saragossà Francesc Gener, autor del retaule que encarregà, l'any 1504, Gabriel Gotsems per a l'església de Santa Maria de Cervera i que hem comentat anteriorment.

8. LA GUÀRDIA LADA

Atès que aquests tres retaules de la Guàrdia Lada ja els tenim comentats, reproduïm aquí bàsicament les explicacions fetes anteriorment.¹³

¹³. Josep M. LLOBET I PORTELLA, *Montoliu de Segarra. Aproximació a la història d'aquest municipi*, Lleida, Diputació, 1993, ps. 183-187.

8. 1. Retaule de Sant Joan (1384)

El dia 24 d'octubre de 1384, el comanador hospitaler de la Guàrdia Lada pactà amb el pintor tarragoní Joan Mateu per tal que aquest artista pintés un retaule a la capella de Sant Joan de l'església parroquial de la població. Tant el nom de l'advocació com el fet que fos el comanador la persona que va encarregar l'obra, poden fer creure que aquesta capella de Sant Joan es trobaria sota el patrocini de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, al qual pertanyia la senyoria de la Guàrdia Lada (Document número 2).

L'obra havia de tenir set pams d'amplària i cinc pams d'alçària i contindria cinc històries, dues de les quals serien a cada costat, i l'altra al mig, on hi hauria, també, la imatge de sant Joan. El retaule caldria que estigués enllestit, com a més tard, el dia de Pasqua i el seu preu es fixava en 80 sous, dels quals el pintor en rebia 22 en aquell mateix moment.

8. 2. Retaule de Santa Maria (1541)

Extraordinàriament explícit és un contracte de l'any 1541. En efecte, aquest document, datat el 15 de gener d'aquell any, ens informa que les autoritats de la Guàrdia Lada pactaren amb mestre Gil, frare mercedari oriünd de Flandes que residia a Agramunt, i mestre Jeroni Rua, pintor de Montblanc, amb la finalitat que aquests artistes pintessin un retaule, dedicat a santa Maria, que poc abans s'havia construït a l'església parroquial de la població (Document número 22).

A la part més alta del retaule hi hauria Jesús crucificat, amb la verge Maria, sant Joan i la Magdalena al peu de la creu, i un fons on es veuria la ciutat de Jerusalem. A sota, hom mostraria la coronació de Maria, ja que l'església de la localitat estava dedicada a l'assumpció de la verge. Maria es representaria agenollada i tindria el Pare etern a la dreta, Jesucrist a l'esquerra i el colom sobre el cap.

Al mig del retaule ja hi havia una escultura de la verge Maria, la qual també s'hauria de pintar, i, a cada costat, es faria quatre encasaments. Els del cantó de l'abadia tindrien, de dalt a baix, les escenes següents: la salutació de l'àngel, la nativitat de Jesucrist, l'adoració dels reis i la presentació al temple. Els encasaments del cantó de la població mostrarien, també de dalt a baix, el següent: la resurrecció de Jesucrist, l'ascensió de Jesús, la vinguda de l'Esperit Sant i l'assumpció de Maria.

Al banc del retaule hi hauria cinc encasaments. El del mig mostraria la Pietat, el de la dreta contindria la figura de Maria i, a continuació, es representaria Jesús fent oració a l'hort. Al costat esquerre, en un, hi pintarien sant Joan Evangelista, i a l'altre, l'enterrament de Jesús. A més, en una porta situada al costat de l'abadia, hi representarien sant Sebastià i, en una altra porta que hi havia al costat de la població, hi pintarien sant Blai.

Es faria ús de colors al tremp, especialment atzur, carmí, blanc i verd, mentre que alguns elements serien daurats. L'obra seria acabada dintre un període d'un any i mig, però, en cas que hi hagués un motiu raonable –el prevere Baltasar Sança actuaria d'àrbitre–, aquest període podria ser allargat.

L'import dels treballs i les despeses dels dos mestres es fixaren en 165 lliures, la meitat per a cada un. Amb tot, en acabar l'obra aquesta seria examinada per dos pintors i, en cas que fos millor del pactat, la universitat els donaria cinc lliures més; però, si l'obra fos d'inferior qualitat, caldria que fessin les esmenes adients. Aquestes 165 o 170 lliures els serien donades de la manera següent: 60 lliures al començament per tal de poder comprar colors i or per daurar, 50 lliures a la meitat del treball i la resta al final de l'obra, després de ser examinada pels dos pintors.

Aquest retaule anava destinat, sens dubte, a l'altar major del temple i, a jutjar pel seu preu, fou una obra important. Ha estat una veritable sort poder disposar d'un contracte tan minuciós, ja que ens informa amb detall de l'obra i, fins i tot, ens diu que un dels mestres era de Flandes, dada útil per adscriure l'obra a una determinada escola pictòrica.

8. 3. Retaule de Sant Miquel (1705)

A l'inici de la guerra de Successió, les autoritats de la Guàrdia Lada encarregaren a Pere Rialp, escultor resident a Cervera, la construcció d'un retaule, el qual estaria dedicat a sant Miquel i es col·locaria en una capella situada extramurs de la població, o sigui, –hem de creure– a l'esglesia de Sant Miquel (Document número 38).

El preu de l'obra s'establí en sis dobles, que equivalien a 33 lliures, les quals serien pagades de la forma següent: una dobla el 20 de desembre de 1705, dia en què es féu el contracte, una altra dobla el dia de Nostra Senyora del Candeler, dues dobles més quan el retaule es trobés col·locat i, finalment, les dues dobles restants el dia de Sant Mateu.

El retaule s'havia de construir segons una traça lliurada pel mestre Rialp i tindria quatre pasteres, tres d'elles serien a la primera andana i contindrien les figures següents: la de sant Miquel, que com a titular del retaule aniria al mig, la de sant Antoni de Pàdua, que es trobaria a un costat, i la de sant Francesc Xavier, que seria a l'altre costat. A l'altra pastera hi hauria una figura de la Concepció. A més, l'obra contindria un coronament, dues grades i quatre columnes salomòniques. Tot el conjunt amidaria dinou pams i mig d'alçària i onze pams i mig d'amplària. L'espai de temps durant el qual s'hauria de construir el retaule acabaria el dia de Pasqua de Resurrecció.

9. HOSTAFRANCS

9. 1. Retaule de Sant Isidre (1768-1773)

Sobre aquest retaule, disposem de tres documents. El primer, datat el 21 de febrer de 1768, conté els pactes establerts entre els regidors d'Hostafrancs i Francesc Vilasau, de Guissona, per tal que aquest fuster construís un retaule dedicat a Sant Isidre per a l'església de l'esmentada població d'Hostafrancs. L'obra, feta tota de fusta d'álber, hauria d'estar enllestida dins un període de temps d'un any i nou mesos i contindria les figures de sant Isidre, sant Antoni de Pàdua, sant Jaume i santa Llúcia, un mig cos de sant Ramon i dos àngels. La seva forma seria similar al retaule de Sant Bartomeu existent a la mateixa església. Una vegada el retaule estigués acabat, els regidors d'Hostafrancs el farien anar a buscar a casa del fuster. Aquest retaule fou valorat en 350 lliures, pagadores en quatre terminis (Document número 50). Aquell mateix dia, li foren donades les primeres 50 lliures (Document número 51). L'obra degué ser feta a satisfacció de les autoritats municipals d'Hostafrancs, ja que el mes d'octubre de 1773 el constructor del retaule ja havia rebut la totalitat de l'import de l'obra que li havia estat promès (Document número 52).

10. LLOBEROLA

10. 1. Retaule de Sant Miquel (1500-1501)

Un parell de documents ens assabenten que al final del segle XV el mestre de retaules Joan de Brussel·les féu una d'aquestes obres per a l'església de Lloberola. Aquest mestre creiem que era l'artífex Joan Troch, conegut, també, amb el nom de Joan de Brussel·les, que es troba documen-

tat a Catalunya entre els anys 1509 i 1535.¹⁴ Ara sabem, doncs, que l'any 1500 ja treballava a Lloberola en la construcció d'un retaule (Document número 14). Atès que el segon document ens diu que el retaule, al començament del mes de febrer de 1501, ja es trobava acabat i col·locat al seu lloc, d'acord amb el contracte –encara que hi faltava posar les ales i la diadema a sant Miquel i la polsera del retaule–, hem de suposar que l'obra estaria dedicada a sant Miquel i que aniria destinada a l'altar major de l'església, ja que aquest sant és el titular de la parròquia de Lloberola. D'altra banda, aquest mateix document ens concreta l'import del retaule: 15 lliures i 10 sous (Document número 16).

10. 2. Retaule de Sant Macari (1548)

Una breu notícia sobre aquest retaule ens permet saber que al començament del mes de setembre de 1548 els jurats de Lloberola van donar un ducat al batlle de la població, el qual havia pagat aquesta mateixa quantitat al pintor que havia pintat el retaule de Sant Macari (Document número 24). En aquell temps, un ducat equivalia a una lliura i quatre sous.

10. 3. Retaule de Sant Francesc Xavier (segle XVIII)

En un paper solter vam localitzar les últimes voluntats d'un eclesiàstic de Lloberola, entre les quals disposava que, després de la seva mort, es fes fer a l'església parroquial d'aquesta població un retaule d'escultura daurat amb la imatge de sant Francesc Xavier al mig, la de santa Teresa de Jesús en un costat i la de santa Rosa a l'altre costat (Document número 56). No sabem el nom de l'eclesiàstic ni si el seu desig va tenir compliment.

11. MONTLLEÓ

11. 1. Retaule de Santa Maria (1742)

Desconeixem quan va ser construït el retaule d'escultura de Santa Maria que hi havia a l'església parroquial de Montlleó l'any 1742. Sí sabem, però, que el dia 19 de maig d'aquell any el rector eclesiàstic, el batlle i un veí de la població van pactar amb el daurador Pere Baptista Oliver, de Sarra, per tal que el daurés. L'import dels materials i la feina fou fixat en 300

¹⁴. Joan YEGUAS I GASSÓ, «L'escultura gòtica al voltant del 1500», *L'art gòtic a Catalunya. Escultura. II*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2007, ps. 311-312.

lliures, les quals li van ser avançades. Al final del mes de juliol, el retaule caldria que estigués daurat i, aleshores, seria visurat per dos mestres dauradors (Document número 41). Atès que l'església parroquial de Montlleó estava dedicada a santa Maria, hem de creure que aquest retaule estava col·locat a l'altar major del temple.

12. LES OLUGES

12. 1. Retaule de Sant Jordi (1486)

No sabem si aquest retaule s'arribà a fer, ja que, abans, calia que la vídua de Nicolau d'Agulló fes efectiva una deixa de 10 lliures que havia fet el pare de l'esmentada vídua, en el seu testament, per tal que l'obra fos feta i col·locada a la capella de Sant Jordi de l'església de les Oluges (Document número 8).

12. 2. Retaule de Santa Maria (1705)

Un parell de documents de l'any 1705 ens assabenten que, aquell any, el daurador Valentí Pladevall va rebre, en dos cobraments, la suma de 63 lliures, que eren l'import de daurar el sagrari, la figura de la Mare de Déu i la d'un sant del retaule major de l'església parroquial de les Oluges (Documents números 36 i 37).

12. 3. Retaule de Nostra Senyora de Gràcia (1745-1789)

Diversos pagaments efectuats durant un període de temps comprès entre els mesos de febrer i maig de l'any 1745 ens permeten saber que, poc abans d'aquell mes de febrer, l'escultor Pere Costa construï un retaule per a la capella forana de Nostra Senyora de Gràcia, situada en un lloc anomenat "les ermites", prop de les Oluges. L'import total de l'obra fou 138 lliures i 11 sous. A l'escultor Pere Costa se li donà, en tres pagaments, 126 lliures. D'altra banda, Antoni de Vega, que era el senyor de l'Oluja Alta —una part de la població de les Oluges—, gratificà amb una dobla d'or l'escultor i els seus ajudants (Document número 44).

Al document comentat, Pere Costa consta com a habitant a la Manresa, tot i que l'escultor era barceloní. Aquesta domiciliació degué estar causada pel llarg període de temps que passà treballant en el retaule major de l'església del convent de Sant Ramon Nonat, com podem veure a l'apartat corresponent a Sant Ramon de Portell.

L'any 1789 o poc abans fou daurat aquest retaule de Nostra Senyora de Gràcia. Les despeses foren pagades per Josep de Vega, senyor de l'Oluja Alta. A més, va ser reparada la imatge de la verge Maria. Segons el text, de la imatge antiga només en restava el cap, el qual era de pedra (Document número 53).

12. 4. Retaule de Sant Ramon Nonat (1763)

Aquest retaule estava format per un conjunt de posts amb una tela al mig on hi havia, pintada, la imatge de sant Ramon Nonat. El construí el fuster cerverí Francesc Torner i Maties de Segovia pintà la figura central, treball que costà 26 lliures i 10 sous, a la qual quantitat s'hi afegí, com a gratificació, 1 lliura i 10 sous més. Rebé, doncs, el pintor 28 lliures (Document número 49).

12. 5. Retaule de Santa Maria (1802)

Una brevíssima anotació d'una línia és l'única notícia que tenim d'aquest retaule. Així, només sabem que l'any 1802 va ser donada la quantitat de 75 lliures a l'escultor que havia construït el retaule de l'altar major de l'església de les Oluges. Hem de deduir, doncs, que l'advocació del retaule era Santa Maria, titular de l'església (Document número 57).

13. EL POAL

13. 1. Retaule de Sant Joan Baptista (1759)

Pel que fa a aquest retaule, disposem d'un text, datat el dia 28 de setembre de 1759, mitjançant el qual el batlle i el regidor del Poal encarregaven formalment a Bernat Vilar i el seu fill Francesc, escultors de Guissona, l'elaboració de l'obra (Document número 48).

El retaule, que fou valorat en 800 lliures, les quals serien donades als escultors en diversos pagaments, havia de ser col·locat a l'altar major de l'església parroquial del Poal abans d'acabar el mes de març de l'any 1762. Amidaria 23 pams d'amplària i 38 pams d'alçària i, a més, a sobre, tindria la figura d'un àngel custodi dret de quatre pams i mig d'alçària. La composició, barroca, es faria d'acord amb una traça que s'havia donat als escultors. Una vegada l'obra es trobés enllestida, les autoritats del Poal la farien anar a buscar a Guissona. Una nota posada al marge del text ens informa que les obligacions recíproques es donaren per acabades el dia 30 de març de 1764.

14. SANT PERE DELS ARQUELLS

14. 1. Retaule de Sant Pere (1753-1755)

Les notícies que tenim de la construcció d'aquest retaule són indirectes. Disposem de dos textos. El primer, de l'any 1753, és una concòrdia entre els habitants de Sant Pere dels Arquells i els de la Sisquella que fa referència, entre altres afers, a la fabricació del retaule major de l'església parroquial de Sant Pere dels Arquells. El segon, de l'any 1755, és un reconeixement, per part de les autoritats municipals de Sant Pere dels Arquells, de la rebuda d'una determinada quantitat de diners, la qual comprenia 25 lliures que eren la suma que els habitants de la Sisquella havien d'aportar per la construcció i la instal·lació de l'esmentat retaule major (Documents números 46 i 47). A partir d'aquests dos textos, podem afirmar que l'autor d'aquest retaule hi estava treballant l'any 1753, que aquest escultor en aquell temps residia a la mateixa població de Sant Pere dels Arquells i que cap a la meitat de l'any 1755, si no abans, el retaule ja devia estar acabat i col·locat al seu lloc.

15. SANT RAMON DE PORTELL

15. 1. Retaule de Sant Ramon Nonat (1742-1743)

D'aquesta obra, ja en tenim donada una primera notícia sobre un requeriment notarial del 6 d'agost de 1742 que ens informava que el contracte del retaule fou redactat el 3 de maig de 1739 davant el rector eclesiàstic de la Manresana i signat per les dues parts el 4 de juliol de 1742, data en què es degué produir l'acceptació de l'obra ja definitivament acabada, la qual havia estat feta seguint un plànol elaborat pel propi escultor: el barceloní Pere Costa. Abans, el retaule havia estat millorat en dues ocasions. L'import del retaule s'havia establert inicialment en 3.000 lliures, però després calgué afegir-hi el valor de les dues millores i altres despeses. S'arribà al dia 6 d'agost de 1742 i a l'escultor encara se li devia més de 682 lliures.¹⁵

Ara, podem aportar tres nous documents. El primer, redactat el dia 14 de maig de 1742, és un nomenament de procurador fet pel jove escultor

¹⁵. Josep M. LLOBET I PORTELLA, «Retaules de la Segarra (segle XVIII)», *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, X (1996), p. 102.

barceloní Jeroni Escarabatxeres, que residia en aquell temps al convent de Sant Ramon de Portell, a favor de Francesc Escarabatxeres. Aquest text és interessant perquè ens permet suposar que Jeroni Escarabatxeres, en aquella data, encara estaria treballant en el retaule de Sant Ramon Nonat. El mateix estaria fent, possiblement, un dels dos testimonis de l'acte notarial: el jove escultor Gaspar Santanach, natural de Prada de Conflent, que també residia al convent (Document número 40).

El segon text, datat el 14 de juny de 1743, és un reconeixement fet pel ferrer cerverí Josep Sala, actuant com a procurador del seu germà Magí Sala, jove escultor de la Llacuna, d'haver rebut de l'escultor barceloní Pere Costa una determinada quantitat de diners, que eren la resta de la suma convinguda com a liquidació de comptes entre Pere Costa i Magí Sala per la intervenció d'aquesta última persona en la fabricació del retaule per a l'altar major de l'església del convent de Sant Ramon Nonat (Document número 42). Sabem, doncs, que aquest Magí Sala també va treballar en la construcció del retaule esmentat.

El tercer document, datat igualment el 14 de juny de 1743, és un reconeixement fet per l'escultor Pere Costa d'haver rebut del convent de Sant Ramon Nonat la quantitat de diners que completava la suma de 3.000 lliures, la qual era el preu del retaule segons els pactes establerts entre els dirigents del convent, d'una part, i Pere Costa i el seu soci Antoni Rodés, que, com ell, també era un escultor barceloní, de l'altra part. No es parla, doncs, de l'import de les dues milliores i altres despeses que reclamava Pere Costa l'any 1742. Sabem que aquesta quantitat estava dipositada a la cort del corregiment de Cervera des del dia 20 d'agost de 1742, poc després, doncs, de l'acceptació de l'obra ja definitivament acabada (Document número 43).

16. SANTA COLOMA DE QUERALT

16. 1. Retaule de la Verge Maria dels Àngels (1747)

Un curiós document ens diu que el 22 de maig de 1747 Tomàs Segura, un sabater de Santa Coloma de Queralt, reconeixia que l'escultor Joan Novelles, de la mateixa població, li havia firmat un rebut de 262 lliures i 10 sous, que eren la resta de l'import de l'altar de la Verge Maria dels Àngels de l'església parroquial de la població, però la veritat era que només li havia donat 158 lliures i 10 sous. En conseqüència, Tomàs Segura es comprometia a satisfer a Joan Novelles la resta dels diners que encara li devia (Document número 45). És evident, doncs, que en aquell temps l'escultor Joan

Novelles construí un retaule sota l'advocació de la Verge Maria dels Àngels per a l'església parroquial de Santa Coloma de Queralt i que l'import de l'obra superà les 262 lliures i mitja.

17. UTXAFAVA (VILA-SANA)

17. 1. Retaule de Sant Miquel (1794)

El 29 de gener de 1794, l'escultor Fèlix de Sayas, que en aquell temps habitava a Lleida, es comprometé a construir un retaule per a l'església d'Utxafava, població anomenada actualment Vila-sana. Ho sabem perquè s'ha conservat el contracte, document que coneixem des de fa temps. L'any 2003, Maria Garganté va publicar una versió incompleta d'aquest text, equivocant, però, la seva data.¹⁶ Atès que conèixer tant la totalitat del contracte com la data en què va ser atorgat pot resultar d'interès, incloem el document en aquest treball (Document número 55).

L'obra seria feta d'acord amb un disseny que s'havia lliurat a l'escultor i caldria que es trobés acabada al final del mes de setembre d'aquell any 1794. Importaria 575 lliures, quantitat que seria satisfeta, a parts iguals, pel duc de Sessa, que era el senyor de les baronies de Bellpuig i Linyola, i la unió de preveres de l'església parroquial de Bellpuig.

18. VALLMANYA

18. 1. Retaule de Sant Pere (1635-1644)

Tres documents ens aporten informació sobre aquest retaule de Vallmanya. El primer, atorgat el 24 d'abril de 1635, és un nomenament de procurador fet pel pintor Carles de Man, que en aquell temps habitava a Cervera, i la seva esposa Clara a favor de Joan Cardona, rector eclesiàstic de les Pallargues. Un dels testimonis esmentats al text és el pintor Jeroni Mauri, del Pont de Suert (Document número 29).

Del segon document, datat el primer dia del mes de novembre de 1637, es dedueix que el daurador Josep Biscarri, que residia a Oliana, i el pintor Carles de Man, que havia mort anteriorment a Cervera, havien pintat i daurat el retaule de l'església parroquial de Vallmanya i que encara havien

¹⁶. Maria GARGANTÉ I LLANES, «L'església de Vila-sana al segle XVIII: vicissituds constructives i retaule major», *Quaderns de El pregoner d'Urgell*, 16 (2003), ps. 21-23.

de cobrar un total de 106 lliures i 5 diners de les autoritats de Vallmanya, quantitat que havia de ser repartida a parts iguals entre els dos artistes (Document número 30).

Segons el tercer document, que fou redactat el 12 de desembre de 1644, hom creia que, en aquell temps, tant Carles de Man com Josep Biscarri eren ja morts i no havien deixat hereus, per la qual cosa es proposava que la quantitat de diners que les autoritats de Vallmanya els hi devien per haver pintat i daurat el retaule major de l'església parroquial fos satisfeta, com a bé vagant, al receptor de la batllia general de Catalunya. A més, el text ens informa que el contracte entre els dos artistes i les autoritats de Vallmanya s'havia atorgat el dia 9 d'abril de 1634, que l'import de l'obra fou fixat en 200 lliures, que Carles de Man era flamenc, però habitava a Cervera, i que Josep Biscarri era de Montblanc (Document número 33).

Vistos tots tres textos, podem suposar que el pintor Jeroni Mauri, que actuà com a testimoni en el nomenament de procurador de l'any 1635 comentat, treballà juntament amb el pintor Carles Man i el daurador Josep Biscarri en l'elaboració d'aquest retaule de Vallmanya.

19. VALLS

19. 1. Retaule del Beat Gaspar de Bono (1790)

D'aquest retaule, ja en vam donar una primera notícia l'any 2003.¹⁷ Dèiem que poc abans de l'any 1790 el comerciant Antoni Baldrich i Gener, de Valls, pactà amb l'escultor Cristòfol Sancho –aquest artista era natural del Port, al regne d'Aragó, però, en aquella data, tenia el seu domicili a Batea– amb la finalitat que construís un retaule dedicat al beat Gaspar de Bono. L'obra tindria les quatre imatges següents: la del beat, que hem de creure que seria la principal; la de sant Anicet, papa i màrtir; la de sant Pau, bisbe de Constantinoble, i la de sant Felip Neri. Aquest retaule, una vegada acabat, fou col·locat al costat de l'evangeli del creuer de l'església de Sant Francesc de Paula, que estava situada als afores de la població de Valls.

Totes aquestes dades les coneixem perquè el dia 16 de gener de 1790 –tal com es pot veure en el text documental –el doctor Pau Baldrich i Martí, fill de l'esmentat Antoni Baldrich i Gener i també comerciant, donà a

¹⁷. Josep M. LLOBET I PORTELLA, «Notícia del retaule del Beat Gaspar de Bono de l'església de Sant Francesc de Paula, de Valls (c. 1790)», *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*, 44 (2003), ps. 99-100.

l'autor de l'obra 39 lliures, les quals, juntament amb 158 lliures, 2 sous i 6 diners, que l'escultor havia ja rebut, sumaven la quantitat de 197 lliures, 2 sous i 6 diners, que era l'import total del retaule (Document número 54).

20. VERGÓS DE CERVERA

20. 1. Retaule de Sant Salvador (1491)

Aquest document és un text que el pintor Antoni Solanelles va escriure per tal de saber què havia de pintar en un retaule dedicat a sant Salvador ja existent. Si bé, per la finalitat del text, detalla molt bé el contingut del retaule, no indica on estava col·locada l'obra. Atès que Sant Salvador era l'advocació titular de l'església de Vergós de Cervera, hem de creure que el retaule es trobaria en aquest temple. Una altra observació, encara: gairebé al final del document, escrita d'altra mà, s'hi troba la data. La mala lletra fa que la lectura de l'any sigui insegura. En conseqüència, aquesta dada resta subjecta a revisió (Document número 10).

Segons el text, Antoni Solanelles havia de repintar la figura de sant Salvador, una part de la qual seria daurada. També repintaria els dos sants que es trobaven prop de sant Salvador, un a cada costat. Hi afegiria dos querubins que hi faltaven. Repintaria la figura de la verge Maria, amb el nen Jesús, situada al mig del retaule, una part de la qual també seria daurada, i a la verge li faria una diadema amb dotze estrelles de fulla estanyada i daurada. Repintaria, encara, les figures dels tres reis i les de dos sants que ja hi havia al retaule i pintaria un banc que seria col·locat davant l'altar. Tots aquests treballs foren valorats en 6 lliures i 5 sous; 3 lliures ja les tenia rebudes, les altres 3 lliures i els 5 sous li serien donats quan hagués complert amb les seves obligacions.

21. VERGÓS GUERREJAT

21. 1. Retaule de Santa Magdalena (1639-1641)

D'aquest retaule, ja n'havíem donat una breu notícia: el cobrament que va fer el fuster cerverí Pere Joan Gener el dia 20 d'octubre de 1639 de 30 lliures, quantitat que era una part d'un retaule que havia fet per a l'església parroquial de Vergós Guerrejat i que procedia d'un llegat.¹⁸ Ara, hi podem afegir dos textos més. El primer, del mateix any 1639, i el segon, del

¹⁸. Josep M. LLOBET, «Documents sobre retaules catalans del segle XVII», p. 72.

1641 (Documents números 31 i 32). De tots ells, es desprèn que el retaule va costar, almenys, 60 lliures, quantitat pagada a mitges pel senyor de la població i les autoritats municipals.

21. 2. Retaule de Nostra Senyora del Roser (1863)

Una nota redactada pel rector eclesiàstic de Vergós Guerrejat ens permet saber que, l'any 1863, el daurador Jeroni Fuster, d'Igualada, daurà l'altar de Nostra Senyora del Roser de l'església de Vergós Guerrejat pel preu de 131 lliures (Document número 60). Hem de creure, doncs, que en aquest altar hi hauria un retaule dedicat a l'advocació esmentada.

22. VILAGRASSETA

22. 1. Retaule de Nostra Senyora del Roser (1595)

El contracte d'aquest retaule és un dels documents que ja tenim publicats.¹⁹ El vam comentar tot dient que l'any 1595 aquest retaule ja es trobava construït, però calia fer-lo pintar i, per a tal efecte, es pactà amb Joan Palau, pintor de la Selva del Camp (Document número 25). Segons el contracte, datat el dia 10 de setembre d'aquell any, el mestre, dintre una porció de temps que acabaria els primers dies del mes de maig de l'any següent, elaboraria, personalment, el retaule de la forma que es descrita a continuació:

A la part més alta, hi hauria el Crist crucificat, amb la figura de Maria a mà dreta i la de sant Joan a mà esquerra. Quant als cinc taulons inferiors, mostrarien aquestes escenes: la salutació de l'àngel a la Mare de Déu, la salutació de santa Elisabet a la verge Maria, la nativitat de Jesús, la presentació al temple i la predicació entre els doctors. Pel que feia als dos taulons més grans, situats a major altura que els anteriors, un a cada costat de la figura central, hi hauria la nativitat de Maria al de mà esquerra i la coronació de la verge al de mà dreta. Tota la pintura es faria a l'oli, les pilastres serien daurades i esgrafiades i les cornises també es daurarien.

Sabem que a la part central del retaule hi havia dues pasteres. Una d'elles contenia una escultura de la verge Maria del Roser i l'altra donava cabuda a una imatge de sant Julià. Joan Palau encara s'obligava, dintre el mateix període de temps, a pintar la volta i els pilars de la capella on es

¹⁹. Josep M. LLOBET, *Montoliu de Segarra*, ps. 187-188 i 246-248.

trobava el retaule. Durant els dies que passés fent aquet treball, la seva despesa aniria a càrrec de la universitat de Vilagrasseta.

El preu que es fixà per pintar el retaule i la capella fou de 33 lliures, pagadores de la manera següent: el dia que el mestre s'emportaria el retaule per tal de pintar-lo se li donaria la meitat de l'import i quant l'obra es trobés pintada i col·locada al seu lloc se li lliuraria l'altra meitat. A més, la universitat de Vilagrasseta satisfaria les despeses del transport del retaule, tant les d'anada com les de tornada.

23. VIVER DE SEGARRA

23. 1. Retaule de Santa Maria (1818-1829)

Aquest retaule possiblement va ser fet al voltant de l'any 1818, ja que en aquella data l'escultor Carles Morató, de Solsona, tenia rebudes 140 lliures, que eren una part de les 250 lliures en què s'havia concertat l'obra a partir d'una planta feta pel mateix escultor (Document número 58). Onze anys més tard, el retaule fou daurat. No sabem el nom del daurador, només que tenia un nebot que l'ajudava, que l'última paga que rebé el daurador fou de 50 lliures i que també va ser daurada la imatge de la Mare de Déu que probablement presidia el retaule (Document número 59).

ARTESANS I ARTISTES ESMENTATS

1. AGRAMUNT

1. 1. Retaule de les Ànimes del Purgatori (1484-1487)

– Joan Brufau, pintor, de Cervera²⁰

2. ANGLÉSOLA

2. 1. Retaule de la Santa Creu (1727)

– Isidre Espinal, escultor, de Sarra

– Bonaventura Navarra, jove, escultor, de Sarra

3. BELLPUIG

3. 1. Retaule de Sant Joan Baptista i Sant Joan Evangelista (1698)

– ?

4. CASTELLNOU D'OLUJA

4. 1. Retaule (1505)

– Joanot de Pau, pintor, de Cervera

5. CERVERA

²⁰. La població indicada no sempre és la que va néixer la persona esmentada.

-
5. 1. Retaule de Sant Martí (1375)
 - ?
 5. 2. Retaule de Sant Nicolau (1419)
 - Lluís Borrassà, pintor, de Barcelona
 - Lluç, esclau i pintor, de Barcelona
 5. 3. Retaule de Sant Honorat (1424)
 - ?
 5. 4. Retaule de Santa Magdalena (1458)
 - Bernat, pintor, de Cervera
 5. 5. Retaule del Crucifix (1493-1495)
 - Pere Alegret, major, pintor, de Cervera
 - Joan d'Aragó, escultor, d'Aragó
 - Miquel Montornès, fuster, de Cervera
 5. 6. Retaule de la Verge Maria del Roser (1501-1507)
 - Pere Alegret, major, pintor, de Cervera
 - Joanot de Pau, pintor, de Cervera
 5. 7. Retaule d'en Gotsems (1502)
 - Francesc Gener, pintor, de Saragossa
 5. 8. Retaule de la capella de la Paeria (1547)
 - Pere Alegret, menor, pintor, de Cervera
 - Bartomeu Guerau, fuster, de Cervera
 5. 9. Retaule de Santa Maria (1603-1626)
 - Josep Ferrer
 - Pau Forner, escultor
 - Andreu Pelegrí, escultor
 - Claudi Perret, escultor, de Borgonya
 - Francesc Rubió, escultor, de Moià
 - Jaume Rubió, escultor, de Moià
 - Miquel Rubiol, escultor, de Barcelona
 5. 10. Retaule del Cos Preciós de Jesucrist (1645)
 - Bernat Tàpies, daurador, de Montblanc
 6. CONCABELLA
 6. 1. Retaule (1503)
 - ?
 7. GRAMUNTELL
 7. 1. Retaule dels Set Goigs (1502)
 - Francesc Gener, pintor, de Saragossa
 8. LA GUÀRDIA LADA
 8. 1. Retaule de Sant Joan (1384)
 - Joan Mateu, pintor, de Tarragona
 8. 2. Retaule de Santa Maria (1541)
 - Gil, frare i pintor, de Flandes
 - Jeroni Rua, pintor, de Montblanc

-
8. 3. Retaule de Sant Miquel (1705)
– Pere Rialp, escultor, de Cervera
9. HOSTAFRANCS
9. 1. Retaule de Sant Isidre (1768-1773)
– Francesc Vilasau, fuster, de Guissona
10. LLOBEROLA
10. 1. Retaule de Sant Miquel (1500-1501)
– Joan de Brussel·les, escultor, de Brussel·les
10. 2. Retaule de Sant Macari (1548)
– ?
10. 3. Retaule de Sant Francesc Xavier (segle XVIII)
– ?
11. MONTLLIÓ
11. 1. Retaule de Santa Maria (1742)
– Pere Baptista Oliver, daurador, de Sarraí
12. LES OLUGES
12. 1. Retaule de Sant Jordi (1486)
– ?
12. 2. Retaule de Santa Maria (1705)
– Valentí Pladevall, daurador
12. 3. Retaule de Nostra Senyora de Gràcia (1745-1789)
– Pere Costa, escultor, de Barcelona
12. 4. Retaule de Sant Ramon Nonat (1763)
– Maties de Segovia, pintor, de Cervera
– Francesc Torner, fuster, de Cervera
12. 5. Retaule de Santa Maria (1802)
– ?
13. EL POAL
13. 1. Retaule de Sant Joan Baptista (1759)
– Bernat Vilar, escultor, de Guissona
– Francesc Vilar, escultor, de Guissona
14. SANT PERE DELS ARQUELLS
14. 1. Retaule de Sant Pere (1753-1755)
– ?
15. SANT RAMON DE PORTELL
15. 1. Retaule de Sant Ramon Nonat (1742-1743)
– Pere Costa, escultor, de Barcelona
– Jeroni Escarabatxeres, jove, escultor, de Barcelona
– Antoni Rodés, escultor, de Barcelona
– Magí Sala, jove, escultor, de la Llacuna
– Gaspar Santanach, jove, escultor, de Prada de Conflent
16. SANTA COLOMA DE QUERALT
16. 1. Retaule de la Verge Maria dels Àngels (1747)

-
- Joan Novelles, escultor, de Santa Coloma de Queralt
 - 17. UTXAFAVA (VILA-SANA)
 - 17. 1. Retaule de Sant Miquel (1794)
 - Fèlix de Sayas, escultor, de Navarra
 - 18. VALLMANYA
 - 18. 1. Retaule de Sant Pere (1635-1644)
 - Josep Biscarri, daurador, d'Oliana
 - Carles de Man, pintor, de Flandes
 - Jeroni Mauri, pintor, del Pont de Suert
 - 19. VALLS
 - 19. 1. Retaule del Beat Gaspar de Bono (1790)
 - Cristòfol Sancho, escultor, del Port (Aragó)
 - 20. VERGÓS DE CERVERA
 - 20. 1. Retaule de Sant Salvador (1491)
 - Antoni Solanelles, pintor, de Cervera
 - 21. VERGÓS GUERREJAT
 - 21. 1. Retaule de Santa Magdalena (1639-1641)
 - Pere Joan Gener, fuster, de Cervera
 - 21. 2. Retaule de Nostra Senyora del Roser (1863)
 - Jeroni Fuster, daurador, d'Igualada
 - 22. VILAGRASSETA
 - 22. 1. Retaule de Nostra Senyora del Roser (1595)
 - Joan Palau, pintor, de la Selva del Camp
 - 23. VIVER DE SEGARRA
 - 23. 1. Retaule de Santa Maria (1818-1829)
 - Carles Morató, escultor, de Solsona

TEXTOS DOCUMENTALS

1

1375, setembre, 4. Cervera

Pere Rabinat, sabater, de Cervera, fa una deixa testamentària de 50 sous perquè, després de la seva mort, sigui fet un retaule a la capella de Sant Martí de l'església de Santa Maria d'aquesta població.

Arxiu Comarcal de la Segarra (= ACSG), Fons Notarial, Cervera, 10, Pere de Mont-real, *Testaments*, 1373-1377, f. 11 v.

[...] ego Petrus Rabinat, sutor, habitator ville Cervarie, [...].

Item lego capelle Sancti Martini constructe in ecclesia maiori quinquaginta solidos pro uno retaulo ibidem faciendo, ad quod faciendum pono et asigno in maiores et factores dicti retauli iam dictos manumissores meos, quos quidem quinquaginta solidos volo quod solvantur post mortem meam in continenti.

[...].

Quod est actum Cervarie IIII die septembris anno a nativitate Domini millesimo CCC^o LXXV°. Sig+num Petri Rabinat, testatoris predicti, qui hoc meum testamentum firmo, concedo et laudo.

Testes huius testamenti vocati et rogati per dictum testatorem sunt Iacobus Gilabert, Ffranciscus Roqua, Petrus Roqua, Iacobus Moxó, Petrus Castelet, Anthonius Pedriza, Petrus Pedriza et Vicentius de Sent Miquel, Cervarie.

2

1384, octubre, 24. La Guàrdia Lada

Joan Mateu, pintor, de Tarragona, es compromet a fer un retaule per a la capella de Sant Joan de l'església de la Guàrdia Lada.

Arxiu Interparroquial de Cervera (= AIC), La Guàrdia Lada, *Manual notarial*, 1384-1386, f. 34.

Publicat a: Josep M. LLOBET I PORTELLA, *Montoliu de Segarra. Aproximació a la història d'aquest municipi*, Lleida, Diputació, 1993, ps. 215-216.

Noverint universi quod ego Iohannes Matheu, pintor, civitatis Taracone, ex certa sciencia cum hoc presenti publico instrumento promito vobis venerabili et religioso fratri Iordio de Maçons, ordinis Ospitalis Sancti Iohannis Iherosolymitani, comandatori loci de Guàrdia Lada et vestris, facere unum retaule in capella Sancti Iohannis ecclesie dicti loci de la Guàrdia Lada, cuius latitudo habet esse VIIem palmorum et altitudo Ve palmorum. Et in predicto retaule promito facere quinque istorias, quarum due erunt in parte dextera et duem in parte sinistra, et in medio erit ymago sancti Iohannis, quas istorias et retaule promito facere et complere de hinc usque ad festum Pasce proximo instanti, sub obligacioni omnium bonorum meorum, et etiam iuro per dominum Deum et eius sancta IIIlor evangelia, coram me posita et a manibus meis corporaliter tacta, predicta omnia atendere et oservare et non in aliquo contra venire et pro predictis omnibus complendis et observandis inpono in me penam viginti solidorum Barchinonensium si ad predicta defecero complire, quam operam sive retaule facio pretio octuaginta solidorum Barchinonensium, de quibus desti mihi de presenti XXII solidos predicte monete, unde renuncio omni excepcioni predicti contracti non facti ratione predicta et doli.

Et ego dictus frater Iordius de Maçons, comandator predicti loci, promito vobis dicto Iohanne, pintor, dare predictos octuaginta solidos predicte monete prout superius est expresatum et dono vobis, de predictis octuaginta solidis, de presenti XXII solidos, ut supra continetur, et prometo omnia alia observare sub omnium iocalium maiore obligatione.

Actum est hoc XXVIII die mensis octobris, anno a nativitate Domini Mo CCCo LXXXo quarto. Sig+num mei Iohannis Mathei, pintor, predicti iurantis. Sig+num mei fratri Iordii de Maçons predicti predictorum. Qui predicta laudamus, concedimus et firmamus.

Testes huius rey sunt discreti Iacobus Çanou et Francischus Lillet, presbiteri.

3

1419. Cervera

Hom deixa constància de la fabricació i col·locació del retaule de Sant Nicolau a la capella del mateix nom de l'església de Santa Maria de Cervera.

ACSG, Cervera, Fons de la Comunitat de Preveres, *Llibre Major de Misses*, primera part, f. 24.

Publicat a: Salvador SANPERE Y MIQUEL, *Los cuatrocentistas catalanes*, II, Barcelona, Tip. L'Avenç, 1906, ps. 224-225; Agustí DURAN I SANPERE,

«Orfebreria catalana», *Estudis Universitaris Catalans*, VIII (1914), nota sisenca.

Ítem, que en lo any M CCCC XVIII°, essent priors de la confraria los venerables mossèn Nicolau de Cornellana y mossèn Bernat Lop, preveres, se posà en dita capella lo retaule de Sant Nicolau, lo qual se féu en Barchinona per mestre Luýs Borraça y Luch, sclau del dit en Borraça, pintors, per preu de IIIIM XI sous, ço és, per CC liures, XI sous. Appar per acte e àpocha féu dit pintor de rebuda de XXXX liures en poder d'en Pere de Solonelles, notari, a XI de janer, any de M CCCC XVII. Ítem, costà lo cotó que here vengut stibat lo retaule y pelleres y trenelles deu liures. Ítem, costà de port dit retaule, que vingué ab nou càrregues, sis liures, sis sous.

Ítem, dit any posaren les cortines del retaule. Costaren de pintar y tela, féu-les fer a dit pintor en Pere de Roqueta, mercader, y pagaren los priors, XIII lliures, XVII sous, y costà lo posar de dit retaule y cortines més de deu liures.

4

1424, agost, 24. Cervera

Pere de Roqueta, major, mercader, de Cervera, disposa, en el seu testament, que, entre altres coses, es faci fer a l'església de Sant Honorat d'aquesta població un retaule on hi sigui pintada la història d'aquest sant i contingui un senyal de roc.

ACSG, Fons Dalmasés, capsa 34, quadern.

In nomine domini nostri Ihesu Christi [...]. Ego Petrus de Roqueta, maior dierum, mercator, ville Cervarie, attendens quod terminus sive finis cuilibet est incertus [...], infirmitate corporali qua mori timeo detentus, in meo tamen per Dei gratiam existens pleno sensu, sana et integra memoria acque loquela perfecta, sincera et manifesta, meum facio et ordino ultimum testamentum et ordinationem omnium bonorum meorum ne inordinate valeant ulla tenui reperiri [...].

[*Ratllat:*] Ítem dimitto ad oppus unius retaule in quo fieri volo et mando unum signum de Roqueta ad cognitionem dictorum manumissorum meorum omnes illos...

[*Ratllat:*] Insuper dimitto ad oppus unius retaule quod fieri volo et mando post mortem meam per dictos meos manumissores et heredem meum infrascriptum in ecclesia Sancti Onorati constructa in dicta villa Cervarie per venerabilem Berengarium de Castelltort, quondam, sub invocatione

sancti Onorati omnes illos centum solidos barchinonenses censuales, annuales et rendales [...].

Insuper [...] dimitto ad oppus unius retaule quod fieri volo et mando post mortem meam per capitaneos confratrie Sancti Ffrancisci et per dictos meos manumissores et heredem meum iam dictum in altari ecclesie Sancti Onorati constructe in dicta villa Cervarie per venerabilem Berengarium de Castellort, quondam, ubi sit depicta istoria sancti Honorati, omnes illos centum solidos barchinonenses censuales, annuales et rendales [...].

Item dimitto ad oppus dicti retaule omnes illas centum quinquaginta libras monete barchinonensis terni quas Raymundus Bach, loci de Perameya, predicti comitatus pallariensis, michi confessus fuit debere [...].

In quo quidem retaule volo et mando fieri unum signum de roch ad cognitionem dictorum manumissorum et heredis meorum iam supra nominatorum [...].

Quod est actum Cervarie vicesima quarta mensis augusti anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo quarto. Sig+num Petri de Roqueta, testatoris predicti, qui hoc meum testamentum quod est ultima voluntas mea laudo, concedo et firmo.

Testes huius testamenti [...].

5

1458, gener, 7. Cervera

El consell de seixantena de Cervera no pren cap acord en relació amb la fabricació d'un retaule per a l'església de Santa Magdalena de la població.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Consells*, 1458, f. 12 v.

Ítem fou proposat en lo dit consell de sexantena per los dits honorables pahers dient que ací és la sglésia de Magdalena, la qual és molt penyorada e pobra de retaule. Los procuradors de aquella, moguts de devoció e per embellir la dita sglésia, són-los venguts dient-los que ací ha hun pintor al qual la vila ha prestat cinch florins, los quals haurà [d]e restituir a la vila. Si al present consell de sexantena ere plasent jaquir los dits cinch florins que servissen a hun retaule, los dits procuradors faran compliment e pagaran dels emoluments de Magdalena e faran fer lo dit retaule bo e honorós, de què la vila ne portará honor e la dita sglésia ne serà ornada.

Sobre açò lo dit consell de sexantena [*espai en blanc*].

6

1458, febrer, 6. Cervera

El consell ordinari de Cervera acorda que sigui fet un retaule amb els senyals de la vila per a l'església de Santa Magdalena de la població.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Consells*, 1458, f. 18.

Ítem fou proposat en lo dit consell per los dits honorables pahers dient que en lo dit consell de LX^a fou proposat hi ha un pintor que s'apelle mestre Bernat, al qual per la vila foren prestats LV sous a cert temps, e, com per sa inòpia es dubte jamés ne puxe tornar hun diner, mas, si al consell de LX^a ere plasent, la sglésia de Magdalena stà molt despullada de retaule, que los dits LV sous servissen a hun retaule a la dita sglésia de Magdalena, lo dit mestre Bernat farà lo dit retaule e los procuradors faran compliment de ço que costarà al dit mestre Bernat. E per lo dit consell de LX^a fou remès a ells dits honorables pahers e consell ordonari. Repoten-ho en lo present consell que·ls plàcie acordar e provehir sàviament, car ells faran ço que per lo dit consell present serà deliberat.

Sobre açò lo dit consell volch, acordà, provehí e ordonà que los dits cinquanta e cinch sòlidos servesquen a pagar lo retaule de Santa Maria Magdalena com fet lo haurà. Entès, emperò, que hi sien fets los senyals de la vila de Cervera e no altre e, axí mateix, que no puxe ésser vist preiudici als capítols de la luició e, on ho sie, que no volen sie haüt per fet.

7

1484, juliol, 9. Cervera

Joan Brufau, pintor, habitant a Cervera, reconeix que ha rebut de Francesc Gasset, d'Agramunt, administrador de les Ànimes del Purgatori d'aquesta vila, 6 lliures, que són una part del preu de 16 lliures que importa un retaule de l'esmentada advocació que ha de pintar per a aquesta associació.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 54, Pere Serra, *Manual*, 1485-1487, paper solter intercalat.

Jo Johan Bruffau, pintor, habitant en la vila de Cervera, confés haver rebudes de vós sènyer en Ffrancesch Gasset, de la vila d'Agramunt, administrador de les Ànimes de Porgatori de la dita vila, sis lliures, dich sis lliures,

de aquelles setze lliures que m donau de fer un retaule a obs de les dites ànimes, en la resta de les quals me salve dret, e perquè he rebudes dites sis lliures vos fas lo present albarà. Escrit de mà d'en Bernat Stall, notari de Cervera, a nou de juliol, any M CCCC LXXX quatre. Ítem, confés jo Bernat Stall que, si cas ere, ço que Déus no vull, vós dit Bruffau no feyeu bastant a les dites sis lliures e convenie restituir aquelles, promet jo dit Bernat restituir aquelles e per açò obligue tots mos béns.

8

1486, maig, 18. Cervera

Climent de Vergós es presenta al castell de Bellvei i demana a Isabel, vídua de Nicolau d'Agulló, entre altres coses, que faci efectiva la deixa de 10 lliures que va fer el pare de l'esmentada Isabel, en el seu testament, per tal de fer fer un retaule a la capella de Sant Jordi de l'església de les Oluges.

ACSG, Fons Jueus, paper solter.

[...].

Ítem, senyora, és cosa deguda sia fet cos present e novena e tota aquella honor que a tant virtuosa senyora se pertany, de què, senyora, vos prech carament que vós doneu orde tots los desús dits sien contens e lo cos present e novena onradament e com se pertany sia per vós complidament feta e aquelles deu lliures barchinoneses que lo senyor vostre pare lexà en son darrer testament per fer un retaule a la capella de Sent Jordi en la asglésia d'Oluga per vós sien pagades [...].

Die iovis intitulata XVIII^a mensis madii anno a nativitate Domini M^o CCCC^o LXXXVI°, magnificus Climens de Vergós, domicellus, constitutus personaliter in castro de Belvehí, ante presentiam magnifice domine Issabelis, que uxor fuit magnifici Nicholay Agulló, quondam, militis, etc., obtulit et presentavit presentem papiri cedulam, etc., [...].

Presentibus testibus [...].

9

1487, juliol, 9. Cervera

Bernat Estall, notari de Cervera, principal, i Caterina, filla seva, fiançadora, atès que l'esmentat Bernat Estall va respondre davant Francesc

Gasset, d'Agramunt, administrador de les Ànimes del Purgatori d'aquesta vila, de Joan Brufau, pintor, en relació amb un cobrament de 6 lliures fet per aquest pintor, reconeixen que deuen aquestes 6 lliures al susdit Francesc Gasset.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 54, Pere Serra, *Manual*, 1485-1487, f. 95.

Die VIII^a iulii.

Quod nos Bernardus Stall, notarius Cervarie, principalis, et Catharina, eius filia, fideiussor, gratis, etc., attendentes me dictum Bernardum Stall fore me constitutum fideiussorem pro Iohanne Bruffau, pictore, vobis Francisco Guacet, ville Acrimontis, administratori Animarum Purgatorii, et hoch mediante albarano manu mea scripto, attendens inquam vigore dicti albarani me convenisse coram honorabile baiulo Cervarie pro dictis sex libris exhibendis et habendis a me et intercessu aliquarum notabilium personarum fore conventum inter me et vos quatenus vobis facerem et prestarem securitatem et obligationem subscriptam in qua firmare facerem dictam Catharinam, filiam meam, idcirco cum nil, etc., gratis, etc., confitemur nos debere vobis dicto Francisco Guacet dictas sex libras barchinonenses dicta de causa ut in dicto albarano ad quod nos refferimus continetur. Igitur, renunciando, etc., quas quidem sex libras promittimus vobis solvere aut cui volueritis hiis terminis, videlicet tres libras hinc ad festum nativitatis Domini proxime et alias tres libras a festo Beate Marie mensis augusti ad unum annum proxime venturum, etc., sub pena tercii, etc., salarium procuratoris Ve solidorum, etc., et restitutione omnes missiones, etc., renunciando, etc. Et ego dicta Catharina iuri de principali prius conveniendo, etc. Et uterque beneficio novarum constitutionum, etc., et epistole domini Adriani, etc. Et ut predicta, etc., iuramus, etc. Hech igitur, etc. Ordinetur largo modo.

Actum Cervarie.

Testes honorabiles Ludovicus de Maldà, burgensis, dierum maior, et Anthonius Comalada, burgensis, dierum maior, Cervarie.

10

1491, juny, 6

Antoni Solanelles, pintor, deixa constància del que ha de fer al retaule de Sant Salvador.

ACSG, Fons Dalmases, caps 9, paper solter.

Ihesús

Memòria sie a mi Anthoni Solanelles del que e de pintar en lo retaule de Sent Salvador en la manera següent:

Primo tinch a pintar sent Salvador e fer la corona e la corega daurada e, entorn dels braços, hun pollze de ample daurat e, entorn dels peus, també daurat per hun polze de ample.

Ítem, més, darere de sent Salvador, que ha hun encaxament, fa a pintar de blau, ab sos estells blaus e de collós, a conexença del que hi aurà mester.

Ítem, més, als costats de sent Salvador, que ha dos sants que fan a pintar, a ma conexença.

Ítem, més dos xerobins, hu a cada part de dit retaule, que hi manquen, los quals fan a pintar de collós, a ma conexença, perquè estigue bé, he hun perquè hi manca.

Ítem, més huna verge Maria que a en mig de dit retaule e lo Jesús. En la verge Maria tinch a fer huna diadema ab XII estelles de fula estanyada e daurada e la corona que fa adobar e daurar-la. Més, entorn del col e dels braços, fa a daurar de hun pollze de ample. Més la cinta daurada de dita Maria. Més la roba de la Maria de collós, a ma conexença, perquè estigue bé.

Ítem, més lo Ihesús de dita Maria fa a fer: primo, huna diadema daurada e la corega daurada, més li tinch a fer huna mà li manque, tot l'aldre fa a fer de collós.

Ítem, més huna barra que ha en mig del retaule que fa a pintar de collós.

Ítem, més fan a pintar tres reys que hi ha de fusta en aquesta manera: primo, les corones e les taces daurades, e tot l'aldre de collós, ço és, en la huna part que dits reys estan de dit retaule.

Ítem, més [espai en blanc].

Ítem, més, en l'altra part de dit retaule, dos sants que fan a pintar solament de collós.

Ítem, an de fer hun banch, lo qual està al davant de l'altar, los pròmens. Yo dit Solanelles lo tinch de pintar de collós perquè estigue bé.

Ítem, que, com dit retaule ho tot açò damunt dit sie acabat e com vingue que sie pintat, que, per posar-lo, si i a mester claus ho altres cosses, los dits pròmens ho an de pagar, car a mi no se sgarde de fer sinó lo que està escrit.

Lo for de dit retaule és sis liures e cinch sous, dich VI liures, V sous.

Ítem, me an donat de contine[n]t tres liures. Les altres tres liures e cinch sous me an de pagar quant sie pintat dit retaule ho ymages.

[Escrit d'altra mà:]

Ítem, les dites coses que sien fetes a conexença de dit Solanelles e de un pintor.

Die VI iunii anni M CCCC LXXXXI.
Testes Iohannes Pons et Petrus Garriga.

11

1493, agost, 10. Cervera

Joan d'Aragó, del regne d'Aragó, reconeix que ha rebut dels paers de Cervera 12 sous, que són l'import d'una crucifix de fusta que ha fet per a la sala de la paeria d'aquesta població.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Èpoques comunes*, 1493, f. 9 v.

Sit omnibus notum quod ego Iohannes de Aragó, regni Aragonum, confiteor et recognosco vobis magnificis et honorabilibus Iohanni de Alta-riba, Martino de Monclar, Iohanni Ponç et Anthonio Texidor, paciariis ville Cervarie, quod per manus honorabilis Iohannis de Rius, regentis claveriam pro honorabile Guillermo Cerveró, clavario anno currenti et subscripto dicte ville, quod dedistis et solvistis michi duodecim solidos michi per dictam vil- lam debitos racione laborum per me sustentorum in faciendo et fabricando quendam ymaginem crucifixi fustis quem feci ad opus domus paciarie dicte ville, prout hec continuata sunt in libro racionalie, in foleis [espai en blanc]. Et ideo, renunciando, etc.

Actum est hoc Cervarie die X augusti anno M^o CCCC LXXXX° III°

Testes sunt venerabilis Ieronimus Monseny, prebiter, et Iacobus Nadal, candelerius, Cervarie

12

1495, juny, 21. Cervera

El consell ordinari de Cervera acorda que l'import del bastiment i altres coses que han estat fetes fer pels paers per al crucifix de la sala de la paeria sigui assumit pel comú.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Consells*, 1495, f. 58 v.

[*Al marge esquerre:*] Despeses del cruciffici.

Ítem, més proposaren los dits senyors de paers al dit honorable consell dients que no ignoren ells han fet fer hun bastiment al cruciffici que

stà en la present sala perquè stave vergonyosament, perquè-ls plàcia voler provehir que-s sia pres a compte lo que costarà.

Sobre açò lo dit honorable consell volch, acordà e delliberà que tot lo que costarà dit bastiment e altres coses per al dit cruciffici sia pres a compte als senyors de paers, axí com de present pren a compte lo present consell.

13

1495, juny, 26. Cervera

Miquel Montornès, fuster, de Cervera, reconeix haver rebut dels paers d'aquesta població 17 sous, que són l'import del bastiment que ha fet per al crucifix de la sala de la paeria.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Èpoques comunes*, 1495, f. 14.

Sit omnibus notum quod ego Michael Montornès, fusterius, ville Cervarie, confiteor et recognosco vobis magnificis et honorabilibus Gaspari de Gilabert, Egidio Ferrer, Iacobo Robió et Michaeli Bonjoch, paciariis anno presenti et subscripto dicte ville Cervarie, quod per manus honorabilis Anthonii Buguar, clavarii dicte ville, dedistis et solvistis michi decem septem solidos michi per dicatam villam debitos per fer lo bastiment del cruciffixi de la sala de la payria, entre fusta, clavó e mans, segons és continuat en libre de racionalia, en, etc. Et ideo, renunciando, etc.

Actum ut supra.

Testes Anthonius Cunyat, assaunator pellarum, et Iohannes Periç, vergarius dictorum honorabilium paciariorum.

14

1500, juny. Lloberola

Joan Fàbregues, ferrer, de Solsona, declara públicament que no es mostrarà disconforme en cas que el mestre Joan de Brussel-les marxi sense acabar el retaule i amb la bestreta que li ha de donar Joan Curtia destinada a comprar la fusta d'aquest retaule i altres coses.

ACSG, Lloberola, Fons Eclesiàstic, *Manual notarial*, 1500-1510, s. f.

Noverint universi quod lo sènyer en Johan Fàbregues, ferrer, de Solsona, atenant que en Johan Curtia havie de bestraure per a la fusta del retaule e altres coses a mestre Johan de Bruceles, alamaný, per ço fou content, en testimoni de mestre Mercer, fuster, e de mi, notari, alí presents, de estar a tota satisfació de dita bestreta e altres coses en cas que dit mestre se'n anàs sens dar orde a dit retaule e ab la dita bestreta, obligant-hi sos béns, etc.

15

1501, gener, 11. Cervera

Antoni Joan Bonet, notari, de Cervera, deixa constància de la contractació de la fabricació del retaule de la Verge Maria del Roser entre els majorals d'aquesta confraria, d'una part, i Pere Alegret i Joanot Pau Guardiola, pintors, de l'altra part.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 59, Antoni Joan Bonet, *Manual*, 1499-1502, f. 46.

Die predicta lune undecima ianuarii anno predicto.

Ffuit facta et firmata atque iurata capitulacio retabuli Beate Virginis Marie del Rosser per dictos honorabiles maiorales, scilicet, Micaelem Cirera, Bortholomeum Borraç et Ioannem Venrell absque Vincentii Serra, eorum vel cum ipsis maiorali, absente, ex una, et magistrum Petrum Alegret et Ioannem Paulum Guardiola, pictores, ville Cervarie.

Testes prout in ipsis.

16

1501, febrer, 5. Lloberola

Joan de Brussel-les, mestre de retaules, atès que per la fabricació del retaule de Lloberola els prohoms d'aquesta població van prometre donar-li 15 lliures i 10 sous i que aquest retaule es troba ja acabat i col·locat al seu lloc, d'acord amb el contracte, encara que hi falta posar les ales i la diadema a sant Miquel i la polsera del pinacle, firma àpoca de rebuda de la quantitat esmentada.

ACSG, Lloberola, Fons Eclesiàstic, *Manual notarial*, 1500-1510, s. f.

V^a februarii 1501

Noverint universi quod venerabilis magister Iohannes de Brucel-les, mestre de retaulles, atenent que per lo retaulle de Loberolla heren estades promeses XV lliures, X sous, per los pròmens de dit castell e lo retaule ere acabat e posat segons la capitulació, excepto ales y diadema a sant Miquel e la polsera del pinacle, e dit mestre ere content de tota la cantitat, per ço ferma àpocha de pagat de tota dita cantitat, ço és, XV lliures, X sous, renunciando, etc., omni excepcioni, etc., cum bono pacto de ulterius non petendo, etc. Fiat Iacius.

Testes Toni Miquel, de Vich, e Bernat Curtia, de Loberola.

17

1502, març, 21. Cervera

Francesc, pintor, actualment habitant a Tàrrega, reconeix que ha rebut d'un jurat de Gramuntell 5 lliures, que són una part del preu del retaule dels Set Goigs que ha de pintar per a aquesta població.

ACSG, Fons Notarial, Tàrrega, 2, Cristòfol Vidal, *Manual*, 1501-1505, s. f.

Die XXI marcii.

Sit omnibus notum quod ego magister Ffranciscus, pintor, nunch habitator in villa Tarrege, gratis, etc., confiteor habuisse et recipisse a vobis [espai en blanc] iurato loci de Gramuntell, quinque libras monete quas dedistis predicta universitate ex illo precio seu decentes ex maiori quantitate pars precij] illius retauli quod sum factururus dicte universitati dels Set Guoix. Et ideo renuncio, etc. Et pro maiori tuycione dictarum quinque librarum non pictavero dictum retaulum ad recuperacionem dictarum quinque librarum do in fideiussores quo ad restitutionem magistrum Iohanem Yvora, sartorem, et Iohanem Sabater, cofrerium, ville Tarrege, qui acceptantes sponte dictam fideiussionem promisserunt quod ad restitutionem dictarum quinque librarum si dictus sui principalis operam per efectum non dabit inpigendo dictum retaulum istorie dels Set Guoix promissus illas restituere et solvere dicte universitati de Gramuntell de dicto quod illud quod erit pictum stimetur per pictores et sublevetur de dictis quinque libris si cassus fuerit locus restitucio. Et pro hiis obligamus omnia bona nostra, renunciamus quod prius converatur principalis quod fideiussor, epistole divi Adriani. Largo modo.

Testes Iacobus Miró, de Granyena, et Bernardus Domingo, Ville Grasse.

1502, maig, 30. Cervera

El consell ordinari de Cervera acorda concedir a Gabriel Gotsems un lloc a l'església de Santa Maria perquè hi pugui fer construir un retaule i un altar.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Consells*, 1502, f. 42.

[*Al marge esquerre:*] Retaule d'en Gotssens.

Ès stat preposat al dit honorable consell per los dits senyós de pahés dients com lo venerable mossèn Salvador Gotssens, prevere, al qual Déu perdó, ha leixat en son darrer testament una missa cotidiana celebradora en la església maior de la present vila e axí ells han pregat al senyer en Gabriel Gotssens, germà del dit mossèn Salvador, attès han sentit té voluntat de fer retaule o capella en la església maior de la present vila, hon se celebre dita missa, li ffos placent ffes retaule en lo sòl de la església, en semblant lloch hon stà lo retaule de Purgatori, ffent-ho com de ell se confia. E axí han sentit ab lo dit Gotssens serà content donant en lo present consell dit lloch en la dita església fer-hi lo dit retaule. Per ço ho reporten al dit consell per ço que per aquell hi sia provehit.

Sobre açò lo dit honorable consell tot concort dóna licència, facultat e plen poder al dit en Gabriel Gotssens, present e acceptant, que en honor e reverència de nostre senyor Déu e en enbelliment e decoratió de la església maior de la present vila e per ço que lo dit en Gabriel Gotssens satisfaga a sa bona devotió e voluntat faça e puixa fer o fer fer al sòl de la dita església maior, en tal o semblant lloch hon stà posat lo retaule de Purgatori, retaule e altar en lo modo que stà lo de Purgatori e en altra millor manera, ffent-ho honradament e bé, axí com de ell se espera e-s confia, e que puixa tochar o fer tochar a la paret de dita església per obs de dit retaule, a conexença dels senyors de pahés e obrés de dita església. Ab condició que lo dit Gotssens e los seus sien tenguts e obligats tenir en condret bé e degudament los dits retaule e altar. E en presència de tot lo dit consell lo dit en Gabriel Gotssens, ab refferiment de gràties, accepta la dita licència e facultat per aquell a ell donada. E se obliga per ell e per los seus a tenir en condret dit retaule e altar.

19

1503, juliol, 28. Concabella

Violant de Cabrera, senyora de Concabella i Castellnou d'Oluja, atorga testament i, entre altres coses, deixa 30 lliures per fer pintar el retaule que ja ha fet fer a la capella que posseeix a l'església de Sant Salvador de Concabella.

ACSG, Fons Notarial, Diversos, quadern.

Die veneris XXVIII iulii anno a nativitate Domini M^o D^o tercio in castro de Concabella.

En nom de nostre senyor Déu [...].

Jo dona Yolant de Cabrera e de Bovadilla, senyora dels castells e lochs de Concabella e Castellnou, situats en les vegueries de Cervera e de Agramunt, muller que so estada del molt magnífich mossèn Rodrigo de Bovadilla, quòndam, cavaller, estant detinguda ab alguna infermetat, emperò en mon bon seny e memòria sana e ferma loqüela, fas e ordén mon últim e darrer testament o darrera mia voluntat.

[...].

Ítem, lex al meu retaule, lo qual he fet fer ja de fusta en la sglésia de Sent Salvador de Concabella, trenta lliures de la dita moneda, de les quals dit mon hereu faça pintar lo dit retaule de la mia capella.

[...].

Testes vocati et rogati [...].

[Al marge esquerre:] Istud testamentum est revocatum ex eoque dicta nobilis domina Yolans aliud fecit testamentum in posse mei Anthonii Romeu, notarii, die XVI aprilis anno a nativitate Domini M^o D^o quinto.

20

1505, abril, 16. Castellnou d'Oluja

Violant de Cabrera, senyora de Concabella i Castellnou d'Oluja, atorga testament i, entre altres coses, deixa 10 lliures per fer pintar el retaule que els jurats de Castellnou voler fer a l'església d'aquesta població.

ACSG, Fons Notarial, Diversos, quadern.

Die mercurii XVI aprilis anno a nativitate Domini M^o D^o quinto in castro de Castellnou prope les Oluges.

[...] jo dona Yolant de Cabrera y de Bovadilla, senyora dels lochs de Concabella y de Castellnou, situats en les vegueries de Cervera e Agramunt, muller que so estada del molt magnífich mossèn Rodrigo de Bovadilla, quòndam, cavaller, per gràcia de nostre senyor Déu sana de cors e de pensa e ab discreció de enteniment, [...] fas e ordén ara de present mon darrer e últim testament o ma darrera e última voluntat.

[...].

Ítem, lex als jurats de Castellnou, en adjutori del retaule que volen fer en la iglésia de dit loch, quant aquell faran pintar, deu lliures, si, emperò, aquell se farà après mort mia.

[...].

Testes vocati et rogati [...].

[Al marge esquerre:] Est revocatum hoc dictum testamentum ex eoque post modum per dictam nobilem dominam Yolantem de Capraria fuit aliud conductum testamentum in posse mei Anthonii Romeu, notarii, die XXII aprilis anno a nativitate Domini M^o D^o sexto.

21

1507, gener, 20. Cervera

Joan de València, velluter, tresorer de les butlles de la Santíssima Verge Maria del Roser del convent de Sant Domènec de frares predicadors de la ciutat de València, dóna a la confraria del Roser de Cervera, perquè puguin acabar de fer el retaule de la Verge Maria del Roser que es troba començat a l'església del convent dels frares predicadors d'aquesta població, la quarta part de l'import de les butlles que seran venudes a Cervera.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 59, Antoni Joan Bonet, *Manual*, 1505-1507, s. f.

[Al marge esquerre:] Pro beatissima virgine Maria de Rosario.

Die XX ianuarii anno predicto D^o septimo.

Honorabilis Ioannes de València, velluterius, tesserarius bullarum Beatissime Virginis Marie de Rosario conventus [et] monasterii Sancti Dominici fratrum predicatorum civitatis Vallencie et procurator etiam dictorum monasterii et conventus ffratrum predicatorum dicte civitatis Valencie legitime substitutus et ordinatus a honorabile et discreto Ioanne Abat, notario dicte civitatis, procuratore yconomico pactorum dictorum monasterii et conventus, prout constat de dicta sua potestati dicti Ioannis Abat instrumento recepto per discretum Ffranciscum Vilar, apostolica et imperiali de Valentia notarium publicum auctoritatibus et civitatis Vallencie civem, die iovis intitulata

XVIII° mensis februaryi anno a nativitate Domini M^o quingentesimo sexto, in quo siquidem procuracionis, sindicatus et actorie instrumento sunt nomina et cognomina fratrum dictorum monasterii et conventus Sancti Dominici fratrum predicatorum, de dicta autem sua potestati substitutionis dicti Ioannis de València constat quodam alio instrumento recepto per dictum notarium XXII-II° mensis aprilis dicti anni millesimi Di sexti, prout constat duabus papirii certicatoriis sub scriptas et autenticatas propria manu dicti Ioannis Abat suo solito signo artis notarie more solito signatas fidem fecientes. dicto nomine, gratis et existens personaliter intus monasterii et conventus ffratrum predicatorum ville Cervarie et ob devocionem et amorem quas gerit erga beatissimam virginem Mariam de Rosario que est edificata in dicto monasterio fratrum predicatorum Cervarie, per quant se diu lo retaule de la Verge Maria del Roser de la present vila de Cervera no és acabat e perquè se face e s'acab, de bon grat dóna la quarta part francha e quítia o lo quart de tot ço e quant se haurà e-s plegarà e-s traurà, axí en dinés com en deutes, de totes aquelles bulles de què jo só tresorer e-s preycaran en la present de Cervera e tinch càrrech, les quals són de la Verge Maria del Roser de dita ciutat de València, et pro dicta confratria dono vobis honorabilibus Ioanni Comet et Anthonio Salla, presentibus, proceribus dicte confratrie de Rossario Cervarie cum aliis absentibus. Hanc autem, etc., sicut melius, etc., cedentes iura, etc., [...] en lo quart que-s traurà o la quarta part ffrancha e quítia et omnibus iuribus, etc., constituens, etc., promittens, etc., dicens [...], etc., obligo bona et iura dictarum bullarum et monasterii et conventus Valencie, etc., [...].

Ad hec dicti Ioannes Comet et Anthonius Salla, maioraes proceresque predictorum acceptarunt, etc., cum multiplici graciaram accione, etc.

Testes hiis omnibus sunt venerabilis et religiosus ffrater Bartholomeus Spanyol, ordinis predicatorum, Anthonius Amat et Bernardus Bremon, paratores lane, ville Cervarie.

22

1541, gener, 15. La Guàrdia Lada

La universitat i els jurats de la Guàrdia Lada pacten amb mestre Gil, frare mercedari, resident a Agramunt, i mestre Jeroni Rua, pintor, de Montblanc, per tal que aquestes persones pintin el retaule de Santa Maria, construït a l'església parroquial de la Guàrdia Lada.

AIC, Vilagrasseta, quadern.

Publicat a: Josep M. LLOBET I PORTELLA, *Montoliu de Segarra. Aproximació a la història d'aquest municipi*, Lleida, Diputació, 1993, ps. 226-233.

Ihesus, Maria, cum beato Blasio.

En nom de nostre senyor Déu Jesucrist y de la sua gloriosa verge mare Maria sie. Amén.

Com la universitat del lloch de la Guàrdia y jurats, ab voluntat dels particulars de aquella, en dies passats haien fet fer y obrar de fusta un retaule en la parrochial església de dit loch a honra y servey de nostre senyor Déu y de la sua gloriosa verge mare y a incitament de ben obrar als vivints y perquè lo principi no té degut fi y compliment per no ésser pintat dit retaule, ara de present lo donen a pintar a mestre Gil, frare de la Mercè, conventual en Agramunt, de nastió de Flandres, y a mestre Jerònim Rua, pintor, de la vila de Monblanch, y, perquè sian apartats de litigis en sdevenidor y que cade quall sie content de la rahó, volen sian fetes capitulacions com se sequexen.

Primo los dits fra Gil y mestre Hierònim Rua prenen a son càrech a pintar de sa mà, Deo duce, y daurar o fer deurar tot lo retaule, ab sos portals y imaga de nostra dona de bulto, bé y degudament y com deiús serà continuat, sots les penes deiús mencionades, y ab fermanses que donen sufficients a conexença de dita universitat de la Guàrdia o maior part de aquella, ab sola variatió dels jurats, dins spay de un any y mig.

Ítem, perquè mestre Gil y dit mestre Rua facen a voluntat de dita universitat, com sia axí son beniplàcit, prometen fer en lo primer y més alt encasament de dit retaule lo Jesús crucificat com se pertany, y la Maria a la part dreta ab lo mantell al cap de bo y fi azur y cos de carmini, y lo Juan a la squerra ab la roba vermella y cota verda y ardents colors, y Magdalena ab lo mantell de carmini fi y gonella de broquat blau, ab lunyaderies de Jerusalem y cavalers.

Ítem, devall dit encasament, hi poran fer la coronació de nostra dona, com sia ayxí la intenció de dita universitat, per respecte de ésser la invocació de dita església la assumpció de nostra dona. Serà la Meria agenolada y Déu lo pare a la dreta y lo fill a la squerra y la coloma sobre lo cap de nostra dona. La Maria vestida de brocat blanch, lo pare de azur, lo fill de carmini. Les colors totes fines al temple.

Ítem, al primer encasament a la part de la badia y lo més alt, pintaran la salutació del àngel, lo qual serà ab hun camis blanch ab carxofes de or fi y nostra dona en cors ab vestidura de azur fi y, derrere, lo àngel Grabiell en prospectiva, àngels petits agenollats y la emissió del sanct sperit, y a hont starà nostra dona sia un lit mostrand ésser cambra a hont sterà, y lo camper poch que.s mostrarà sia verdura, com sia axí la intenció y voler de la senyora Beatriu de Yvorra, vídua, castlana de dit loch, com ella satisfaça a dita universitat lo pintar de dit encasament o tauló per sa devoció y charitat.

Ítem, en lo segon encasament deval lo sobre dit, pintaran lo dit fra Gil y mestre Hierònim Rua la nativitat de Jesuchrist, ço és, la Maria ab cos de fi azur y Joseph ab cota vermella ardent, la barracha ab bou y ase prop

la meniadora y àngels prop lo Jesús, y en lo camper, de luny, serà lo àngel o àngels portant la embaxada alls pastors.

Ítem, en lo tercer encasament, pintaran la adoració dels tres reys. Serà la Maria com dit és; lo Joseph, per lo semblant; lo Jesús a les faldes de la Maria ab una camisa molt ben feta, y en un racó de la barracha lo bou y ase; lo rey que adorerà sia vestit de huna color stranya y rica; lo rey segon y tercer, de bones colors, a conexença de dits fra Gil y mestre Hierònim Rua, y fora la barracha, en prospectiva, cavallers dels reys, y sia la stela sobre la barracha daurada.

Ítem, en lo quart encasament, se farà la presentació del temple, quant nostra senyora presentà son fill, y serà nostra dona com dalt és dit, salvo que tindrà mantell de azur y gonella de carmini, sanct Joseph ab la capa vermella y cota verda o blava, sanct Simeon ab son camis y dalmàtica de brocat, y una profetisa vestida onestament, tenint un ciri en la mà; lo Jesús en los brazos de sanct Simeon. Si ja no deslberen fer dits jurats o universitat altra pintura, mes emperò apar, per ésser lo sendemà la festa de Sanct Blasi, qui antigament ere petró de dita universitat, se té a fer la tal devoció de la purificació de nostra dona, y represente dia de goig y dolor a nostra dona la predita història. La que volran los jurats y universitat faran a tota voluntat y deslber de ells.

Ítem, a la part de la vila, en lo encasament més alt, se farà y pintarà la resurectió de Jesuchrist, ço és, lo Jesús sobre lo sepulcre trencat, ab vestidura de carmini o brocat blanch, ab raigs de or y tres o quatre armats, ab prospectiva de monti Calvari ab les creus y altres coses, a conexença de mestre Gil y de dit mestre Rua.

Ítem, en la matexa part, en lo encasament següent, pintaran la assensió de Jesucrist, ço és, lo Jesús ab la cota o manto de carmini que se'n puie, mostrant les nafres, y la Maria al peu de la montanya ab lo mantel de azur y gonela de carmini, y Pere de vert, lo Juan de vermell, lo Andreu de blau, la Jaume de carmini, los altres apòstols a sa conexença; en lo camper y prop serà Hierusalem.

Ítem, en la matexa part, en lo encasament següent, pintaran la missió del sperit sanct, ab nostra dona y dotze dexebles ab ses robes, com dalt és dit, ab lo encasament de pedra en modo de huna sala ben feta, ab les flames y núvols sobre la casa lançant resplendor.

Ítem, en la matexa part, devall lo més prop dit tauló o encasament, se pintarà la assumptió de nostra dona, ço és, la verge Maria en lo lit vestida ab manto de azur y lo cos de carmini, y los apòstols entorn del lit ab les colors com de dalt, y Cristo en lo ayre circuït de àngels.

En lo banch

Ítem, en lo tabernacle o sacrari, en lo encasament den mig, se pintarà la image de Christo, ço és, la pietat.

Ítem, en lo encasament de la part dreta, la Maria ab mantell al cap de azur y lo cos de carmini.

Ítem, al altre encasament devés la bedia, al costat del prop dit, pintaran com Jesús feye oratió en lo ort, prop si los tres apòstols dormint y hun poch més luny vuyt apòstols en una part del ort, ab prospectiva, que parlen uns ab altres, y en altra part Judes que ve ab gent armada, ab les colors com de dalt és dit, y hun àngel serà davant lo Jesús ab lo camis laonat.

Ítem, a l'altra part, prop la pietat, pintaran sanct Juan Evangelista ab un libre en la mà, ab lo manto vermell y la cota verda.

Ítem, al costat, faran com sepulten Jesús. Serà la Maria, la Magdalena, Joan y altres dos Maries, Joseph hab Arimathea y Nicodemus, y ab les pintures com dit és, los dos profetes ab bones robes y riques de broquat, y prospectiva ab monti Calvari y les tres creus; los dos ladres, crucificats. Si parrà en lo matex tauló no ésser la dita pintura sinó com la ànima de Jesús trau les ànimes dells lims, açò sterà a tota ordinació dels jurats quala de les dues històries volran.

Ítem, en la porta envers la bedia, pintaran sanct Sebestià, ab lo arch o flexa, ab sayo de vert y sobrevesta de carmini, y ab prospectiva de lluny com lo sageten en un camp de verdura.

Ítem, en la altra porta, serà sanct Blasi, vestit com a bisbe, en roba o capa pontifical de azur, ab carxofes de or y ab prospectiva de lluny, com stant a la porta de la cova los animals venien a ell, y ossells, y donava'lls la benedictió.

Ítem totes les robes tenen ésser gornides de or y les diademes a la moderna, de bon or, y tot lo or s'i posarà sia bo y fi, y totes les colors fines al temple.

Ítem té a daurar tota la talla de fusta, essent bé aperellat y enguixat, salvo que algunes fulles poden ésser relevades de colós y alguns campés de azur o carmini; los xerubins encarnats, en la cara molt ardent, les ales deurades y relevades ab carmini, y qualls coses, ab color o no, sia a conexença de mossèn Sança, y les mollures alguna part de alabastra o altres de azur o carmini, segons parrà a dit mossèn Sança.

Ítem prometen los dits fra Gil y mestre Hierònim Rua renovellar la image de nostra dona de bulto ab bones colors y or fi, ço és, lo mantell de azur y lo interior de brocat vermell, y la pastera de azur y estells o xerubins de or de lochs en lochs.

Ítem prometen fer bon aparell a dit retaule y bé enguixar y bé pintar y del modo y colors bones y fines al temple y tot lo or que y posaran serà fi, com dalt és dit, y prometen haver acabada tota la obra dins un any y mig sots pena de vint-y-sinch ducats siga no y aurà just impediment, lo qual temps se puga alargar, y dit impediment sie conegut a conexença de mossèn Sansa predit.

Ítem és stat pactat y convengut que, per los treballs y despeses que en pintar y daurar dit retaule hauran supportat dits fra Gil y mestre Hierònim Rua, los prometen dita universitat y jurats de la Guàrdia donar-los cent y sexanta-cinch liures barchinoneses de bon or y bon pes.

Ítem és stat convengut y pactat que, essent acabat dit retaule, sie adjudicada la obra feta per dos pintors, ço és, que la dita universitat de la Guàrdia ne elegesqua hu y los dits fra Gil y mestre Hierònim Rua un altre, y, si adjudiquen dita pintura ésser bona, segons la capitulació, y que valrà dit preu, los sie donat lo compliment de la paga y salari y, si serà adjudicada dita obra valer docentes liures, prometen dita universitat y jurats donar-los cinch liures més avant del promès de les cent y sexanta-cinch liures y, si manco serà stimada dita obra, pintura y dauradura y no la hauran feta ab tant compliment com se conté en la capitulació present, prometen dits fra Gil y mestre Hierònim Rua y les fermanses que prometen donar a contentació de dita universitat y faran bo y restituiran y feran smena a dita universitat, segons serà adjudicat, y, si no se avindran los dos dits pintós, sia tercer determinat, lo qual serà y volen de present les dos parts sie lo predit mossèn Sansa.

És stat convengut y pactat y la dita universitat promet pagar dites sent y sexanta-sinch liures o cent setanta segons serà al fi de la obra, com ja és dit, per los elegidós pintors o tercer serà declarat y sentenciat. De les ja dites en lo principi, ans de dita obra y après de haver jurats los dits capítols dit fra Gil y mestre Hierònim Rua y les fermanses que donaran a voluntat de dits jurats de la Guàrdia y, essent contents dits jurats, tenen a donar perquè dels dinés se compren colors y or y altres coses sexanta liures barchinoneses a dits fra Gil y mestre Hierònim Rua y promet la dita universitat pagar-los en lo mig del pintar y daurar cinquanta liures barchinoneses y quant serà lo medi del haver pintat sie a judici y ad indicatió del predit mossèn Sança y, més, los promet dita universitat a la fi de la obra y tenint compliment, segons hauran declarat los dos pintors elegidors o tercer, com dalt és dit, lo restant a compliment del promès; si no, si se tindrà a fer esmena, se retindrà la dita universitat del dit restant, y lo dit restant o paga no sien forsats dita universitat y jurats donar fins a Sancta Maria de agost més prop venidora, après la adjudicació feta per dits pintors o tercer.

Ítem són contents dits jurats y universitat de la Guàrdia que, entretant que durarà la obra y pintura de dit retaule, dexeran casa y cambres als dits fra Gil y mestre Hierònim Rua en dit loch de la Guàrdia, a hon puguen fer sa habitació.

Ítem és pactat y concordat entre dites parts y, assenyalamment, entre los dits fra Gil y mestre Hierònim Rua que lo dit mestre Hierònim Rua haie y sie tingut de encolar tot lo dit retaule y totes les pessas quantes seran, totes encanamar-les de cor de cànem y, après de açò, enguixar de guix gros y de guix prim y, més, tota la obra de talla, candalers, vases y pilars, tot

enguixar de guix gros y de guix prim. E, més, ha de cisar tot lo que ha de ésser de or y a de daurar de or bronyit tot lo contengut en la capitulació demunt dita. E, més, ha de pintar la peñera del mig ab la nostra dona de bulto, axí y segons en dita capitulació se conté. E, més, los angelets o xerubins que han de star baix al banch de dit retaule té de pintar y daurar lo dit mestre Rua. E, més, que tots los campés de candelers y talla haie de pintar de azur o carmini o alebastre, segons diu la capitulació. E, més, ha de fer y daurar tota la obra de talla y candelers y pexines de or bronyit; tota la altra obra o pintura, segons que en la capitulació se conté, ha de fer lo dit fra Gil.

Ítem volen los dits fra Gil y mestre Hierònim Rua que totes les despeses que.s faran en dit retaule de colors, azur y or y argent y tot lo menester y, més, la despesa que faran se hagen de pagar y comptar entre ells a comunes despeses. E, més, volen y són contents que lo preu o salari que.s haurà del dit retaule sie partit entre ells per iguals parts, quiscú de ells la meytat. E, més, que totes les despeses se faran anant y venint y ab los lequers de mules, que tot se aie a comptar a comunes despeses.

Die sabbati, decima quinta mensis ienuarii, anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo quadragésimo primo, fuerunt firmata et iurata preinserta capitula et omnia et singula in eis et quolibet eorum contenta et specificata per honorabilem Anthonium Calafell, agricolam loci predicti de la Guàrdia, nomine suo proprio ut iuratum et sindicum ut dixit universitatis dicti loci ex una et predictos fratrem Gil et Hieronnum Rua, pictores, partibus ex altera, promittentes pars parti et ad invicem preinserta capitula et omnia et singula in eis et quolibet eorum contenta et specificata prout utramque partem tangunt et stringunt attendere et complere, tenere et observare, et in aliquo non contra facere vel venire sub pena viginti quinque ducatorum auri aplicandorum, casu quo comittatur, pro una videlicet parti obedienti et pro altera, medietatibus, officiali executanti et, ut de predictis omnibus et singulis in preinsertis capitulis contentis complendis dicte universitati cautionem existat, dederunt predicti frater Gil et Hieronimus Rua in fideiussorem, qui cum eis et sine teneatur ad predicta omnia et singula in preinsertis capitulis et unoquoque eorum contenta, honorabilem Petrum Mediona, mercatorem ville Montis Albi. Ad hec dictus Petrus Mediona, fideiussor predictus, acceptavit, etc. Et pro premissis omnibus et singulis complendis, etc., obligarunt pars parti et ad invicem et dictus fideiussor omnia et singula bona sua et cuiuslibet eorum in solidum mobilia, etc., renuntiando legi dicenti quod qui factum promittit, etc., nech non beneficio novarum constitucionum, etc., et epistole divi Adriani, etc., et dictus fideiussor legi dicenti quod prius conveniatur principalis quam fideiussor et omni alii iuri, etc., et iurarunt.

Testes Ioannes Andreu, agricola, ville Montis Albi, et Mathias Buldú, etiam agricola, loci de Fullea, in dicta villa commorans. Dempta firma dicti Petri Mediona, fideiussoris. Testes firme dicti Petri Mediona, fideiussoris, qui

firmavit dictis die et anno, sunt venerabilis loannes Rua, presbiter, et Anthonius Janer, corderius, dicte ville Montis Albi.

23

1547. Cervera

Bartomeu Guerau, fuster, es compromet a fer un retaule a la capella de la paeria de Cervera.

ACSG, Fons Dalmasas, caps 17, mig foli d'un llibre.

Concòrdia feta entre la universitat de Cervera y mestre Bertomeu Guerau, fuster, del fer del retaule de la capella de la casa de la peyria feta en lo any 1547, esent paers los magnífichs mossèn Francesch Rovira, mossèn Jaume Giscafrè, mossèn Jeroni Romeu, mossèn Pere Pons, paés en dit any de 1547.

Primo lo dit mestre Bertomeu Guerau a de ffer lo retaule de ffusta segons la trasa li an donat los senyors de paers del dit any de 1547. A de éser dit retaule ab dos tavernacles. En cada hu a de aver hun ancell de fusta de vulto. Al tavernacle de la mà del evangelli a de esent lo ancell sant Miquel y en lo tavernacle de la esquerra a de fer lo àngell costodi de vulto. Y dedalt en la volta, dalt, la invocació del sant esperit, ço és, nostra dona y los dotze apòstols. A de éser de mig relleu. Tot se a de fer per tot lo mes de juliol de 1547. Y dits paers li donaran XXX liures en tres pages, ço és, X lliures a cada paga [...].

24

1548, setembre, 7. Lloberola

Hom deixa constància que Pere Vilaltella i Pere Soler, jurats de Lloberola, han donat un ducat a Pere Rovira, batlle de la població, el qual havia pagat aquesta quantitat al pintor que pintà el retaule de Sant Macari.

ACSG, Lloberola, Fons Eclesiàstic, *Comptes de la parròquia*, 1548-1651, f. 2.

A VII de setembre, any 1548, en Pere Vilaltela, àlias Soriguera, e en Pere Soler prengueren un ducat, lo qual donaren a en Pere Ruvira, balle, que l'avia donat al pintor que avia pintat lo retaule de Sant Macari.

1595, setembre, 10. Vilagrasseta

La universitat i els jurats de Vilagrasseta pacten amb Joan Palau, pintor, de la Selva del Camp, per tal que aquest pinti el retaule de Nostra Senyora del Roser, bastit a l'església de Vilagrasseta.

AIC, Vilagrasseta, *Manual notarial*, 1594-1628, f. 13v.

Publicat a: Josep M. LLOBET I PORTELLA, *Montoliu de Segarra. Aproximació a la història d'aquest municipi*, Lleida, Diputació, 1993, ps. 246-248.

Die X septembris, anno 1595.

En nom de Déu y de la humil verge Maria sie. Amén.

La universitat del lloch de Vilagrasseta y iurats de aquella, qui són en lo present any de 1595 en Andreu Ferrer, en Pere Anguera [y] en Jaume Concabella, ab voluntat dells particulars, donen a pintar un retaule de fusta de nom y invocació de Nostra Senyora del Roser, de la matexa iglésia de Vilagrasseta, a mestre Joan Palau, pintor de la vila de la Selva, archebisbat de Tarragona, y, per a què sien apartats de lites y disentions, volen les dites parts sien fets los capítols que.s conseguexen.

Primo dit mestre Joan Palau enprèn a pintar a son chàrec y de sa mà (Deo duce) tot lo retaule bé y degudament, com desota serà continuat, de si als primés de maig més prop vinent.

Ítem, perquè dit mestre Joan Palau fasa a voluntat de dits jurats y universitat la pintura de dit retaule, promet que en lo més alt del retaule, en lo frontespisi, pinterà la figura de Christo crucificat, a la mà dreta la Maria y a la esquera sant Joan; més, als sinch taulons més baxos promet pintar los sinch goix, so és, per o[r]de, la salutació del àngel a la mare de Déu, la salutació de santa Elisabet a nostra senyora, la nativitat de nostre senyor, la presentació al temple [y] la predicació en lo temple entre los doctors, y als dos taulons més alts, que són maiors, al de la mà esquera la nativitat de nostra senyora, y al de la mà dreta la coronació de nostra senyora, y los pilastres daurats y esgrafriats y les cornises deurades també de or fi y tota la pintura de dit retaule té de ser al oli, fina, y los colors bons, fins y no gens falsificats; i [a] les pasteres de nostra senyora y de sant Julià, les molures tenen de ser deurades de or fi y lo altre de asul; més se enprèn de pintar la volta de la capella y pilars de aquella de vàries colors, bé y degudament, que sie pintat lo matex dia que acabarà de posar lo retaule pintat y acabat, obligant-se los jurats de fer-li la despesa tot lo temps que pasará en pintar dita capela.

Ítem més los jurats y singulars donen a dit mestre Joan Palau de pintar dit retaule y capella, conforme sobre està mencionat, trenta-y-tres l[i]jures, moneda barcelonesa, ab aquest pacte y condició que quant se'n aportarà lo retaule per a pintar li tenen de donar la meitat de la moneda, per lo qual, rebuda que la aie, y per atendra y complir lo que dalt a promès de pintar per dita diada bé y degudament dit retaule ne obligue tots sos béns, aguts y per aver, mobles y imobles, ont se vule que sien, y l'altra meitat de la moneda li prometen los jurats y singulars de aquella quant lo retaule sie acabat de pintar y asentar en son degut loch, per lo que axís cumplir dits jurats y particulars ne obliguen a dit mestre Joan Palau tots sos béns em particular y de tota la universitat.

Ítem més se obliguen dits jurats y particulars a fer aportar en la Selva, dins la casa de la pròpia habitació de mestre Joan Palau, lo dit retaule a gastos de la universitat y, quant serà acabat de pintar, de fer-lo tornar en la iglésia de Vilagrasseta, entenent, emperò, que si alguna cosa se gastave portant dit retaule pintat és obligat mestre Joan Palau a adobar-o a sos propis gastos, y si als primers de maig no l'aurà pintat lo pugen fer pintar dit retaule los de Vilagrasseta a gastos y despesas de dit Palau.

Los quals y sengles capítols prometen la una part a l'altra de servir y tenir ab los pactes y condicions en els continguts, ab les obligations y supmissions estipulades, lo que axís servir [y] tenir prometen, afirmen y iuren los dits jurats y mestre Joan Palau.

Testes huius rei sunt Antonius Tosal, loci de Reur[i]ch, et Antonius Legostera, oppidi de Crexel, Tarraconensis diosesis, nunch abitatores in loco de Vilagrasseta.

26

1603, octubre, 3. Cervera

Francesc Rubió, Jaume Rubió, Miquel Rubiol i Claudi Perret, escultors, de Cervera, reconeixen haver rebut del comú d'aquesta població 43 lliures i 16 sous, que són una part del preu d'un retaule.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Èpoques ordinàries*, 1603, f. 39.

[*Al marge esquerre:*] Retaule. XXXXIII lliures, XVI sous.

Similis fuit firmata per honorabiles Franciscum Robió, Iacobum Robió, Michaellem Robiol et Gladium Perret, scultores, Cervarie, absentes, de quadraginta tribus libris et sexdecim solidis in part y paga del que se'ls deu del preu del retaule, les quals per ells y de sa voluntat an donada [*sic*] a

Joseph Farrer y Pau Forner, experts en la judichació del retaule. Et ideo, etc.

Actum Cervarie die tertia octobris 1603.

Testes virgarii

27

1603, octubre, 3. Cervera

Josep Mensa, síndic ordinari de Cervera, reconeix haver rebut del comú d'aquesta població 78 lliures i 6 sous, que han servit per pagar les dietes de Josep Ferrer i Andreu Peregrí, els quals han judicat un retaule, i altres despeses.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Èpoques ordinàries*, 1603, f. 39.

[*Al marge esquerre:*] Retaule. LXXVIII lliures, VI sous.

Similis fuit firmata per Iosephum Mensa, syndicum ordinarium, de septuaginta octo libris et sex solidis an servit per pagar les dietes de mossèn Joseff Farrer y Andreu Peregrí, mestres y judichadós del retaule, y altres gastos se són fets per lo predit, conforme a un memorial donat al racional y apar en son libre. Et ideo, etc.

Actum ut supra.

Testes virgarii.

28

1626, maig, 27. Cervera

El consell de vint-i-quatrena de Cervera acorda encarregar als paers que facin les gestions adients en relació amb la possibilitat que sigui daurat i pintat el retaule major de l'església de Santa Maria d'aquesta població.

ACSG, Cervera, fons Municipal, Consells de vint-i-quatrena, 1605-1632, f. 19 v.

[*Al marge esquerre:*] Pintar y daurar lo retaule maior.

Més fonch proposat que en lo monestir de les monjes de Vallbona hi ha un pintor que empendrà de pintar lo retaule maior de la yglésia parrochial de esta vila ab molta comoditat, que per ço dezliberen lo fahedor.

Sobre açò dit magnífich consell acordà y dezliberà que los senyors pahers ab les persones hi voldran aplicar miren y tracten lo negoci del dorar y pintar lo retaule ab los pintors que ha[n] offert acomodar-se a pagar a anys, procurant, sens tocar ab les rendes de la vila té vuy, de vèurer quins diners de pies causes y confraries se poran aplicar y se imposarà de nou per a consignar, y que no se resolgue cosa que no-s torne en semblant consell.

29

1635, abril, 24. Cervera

Carles de Man, pintor, habitant a Cervera, i Clara, esposa seva, nomenen procurador seu Joan Cardona, rector eclesiàstic de les Pallargues.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 84, Pere Campardó, *Manual*, 1635, f. 55.

[*Al marge esquerre:*] Mossèn Cardona.

Die XXIII° mensis aprilis M DC XXXV Cervarie.

Honorabilis Charulus Aman, pictor, ville Cervarie, celsonensis diocesis, habitator, [et] domina Clara, eius uxor, gratis, etc., constituerunt et ordinarunt procuratorem suum certum, etc., itaque, etc., reverendum dominum loannem Cardona, prebiterum et rectorem loci de les Pallargues, urgellensis diocesis, absentem, ad recipiendum, recuperandum, consequendum et habendum, etc., omnes et quascunque pecunie quantitates sibi debitas, etc. [...].

Testes Hieronimus Mauri, pictor, ville Pontis de Suert, et Vincentius Mauri, loci de Sancta Engracia, urgellensis diocesis.

30

1637, novembre, 1. Guissona

Josep Biscarri, daurador, habitant a Oliana, cedeix a Joan Cardona, rector eclesiàstic de les Pallargues, en compensació de les cinquanta-tres lliures i tres diners que li va deixar per comprar or per tal de poder daurar el retaule de l'església parroquial de Vallmanya, les cinquanta-tres lliures i tres diners que li deuen les autoritats de l'esmentada població de Vallmanya. D'altra banda, el susdit Josep Biscarri reconeix deure al mencionat Joan Cardona cinc lliures.

ACSG, Fons Notarial, Guissona, 13, Jaume Jacint Torres, *Manual*, 1636-1637, f. 184 v. (Una part del foli es troba estripada).

Die prima mensis novembris anno a nativitate Domini millesimo sexcentesimo trigesimo septimo in villa Guissonae, urgellensis diocesis.

Ego Iosephus Biscarri, daurator, in villa Olianæ, diocesis urgellensis, habitator, in solutum et satisfactionem illarum quinquaginta trium librarum et trium denariorum monetae Barchinonae per me vobis reverendo Iohanni Cardona, presbytero et rectori parrochialis ecclesiae loci de les Pallargues, dictae urgellensis diocesis, debitarum pro consimilibus per vos dictum Cardona prestatis bono amore et pro presta graciossa ab [sic] absque ullo interesse causa et effectu emendi aureum ob daurandum retabulum ecclesiae parrochialis de Vallmanya, ideo, gratis, etc., assigno et consigno vobis dicto reverendo Iohanni Cardona, presbytero et rectori loci de les Pallargues, absentis, et vestris, etc., consimiles quinquaginta tres libras et tres denarios monetae Barchinonae mihi debitas per universitatem et termini de Vallmanya pro salariis et laboribus daurandi dictum reta[bulum dictae] parrochialis ecclesiae de [Vallmanya]. Que quidem quinquaginta tres librae et tres denarii sunt partes que mihi pertinent mihique competunt et spectant, ex una parte, videlicet in illis septuaginta quatuor libris, decem septim solidis et quinque denariis et, ex alia parte, in illis triginta una libris et tribus solidis eiusdem monetae, quas dicta universitas de Vallmanya et eius singulares mihi et honorabili domino Carulo de Aman, pictori, tempore sue mortis in villa Cervarie residenti, nobis debitas pro salariis et laboribus nostris de pintar y daurar dit retaule de Vallmanya, prout de predictis apparet in claritiis preteritu predictorum per dictam universitatem et eius singulares de Vallmanya in favorem nostrum inde factas, ad quas habetur respective relatio. Has itaque, etc., sicut melius, etc. Cedens omnia iura, etc., quibus iuribus, etc., possitis uti, etc., dictasque quinquaginta tres libras et tres denarios petere, recipere et habere a dicta universitate et eius singularibus et de receptis, etc., apocham et apochas, etc., facere et firmare, etc., clama et retroclama sive secundas querelas exponere seu exponi facere, etc. Ego enim, etc. Dicens et intimans, etc. Insuper promitto facere habere et tenere de evictione in omni casu et pro his, etc., obligo bona mea, mobilia, etc., renuntiando, etc. Insuper promitto predicta semper habere ratta, etc., et ut predicta, etc. luro, etc. Haec igitur, etc. Actum, etc.

Testes sunt honorabiles Onofrius Torres, parator pannorum lanae Guissonae, et Iohannes Cases, agricola, Sancti Salvatoris de [...], in lo[co] de les Pallarg[ues habitator], ac Iacobus Iohan[nes Pastor], scriptor Guissonae, qui ut substitutus notarii infra scripti hoc instrumentum recepit.

Item alio instrumento dictus Iosephus Biscarri confessus fuit et recognovit se debere dicto reverendo domino Iohanni Cardona, presbytero et rectori loci de les Pallargues, absentis, etc., quinque libras monetae Barchinonae, et sunt ratione mutui et prestae gratiosae per dictum Cardona mihi gratis et bono amore ac absque ullo interesse facti. Et ideo, renuntiando, etc. Quam quantitatem solvere promissit hinc ad diem seu festum Sancti Iohannis mensis Iunii proxime venturum, sine dilatione, etc., cum salario procuratoris solito et assueto solitisque clausulis, obligationibus et renuntiationibus, scriptura tertii, obligatione personae et bonorum, constitutione procuratorum et iuramento. Fiat ut in aliis similibus large, iuxta cursum infra scripti notarii.

Testes sunt predicti Torres, Cases et Pastor.

[*Al marge esquerre del text anterior:*] Die 26 maii 1639 de voluntate dicti Cardona fuit cancellatum ita, etc. Testes sunt Andreas Mingot et Petrus Mingot, agricolae, loci de les Pallargues.

Item alio instrumento dictus Biscarri firmavit apocham dicto Cardona de dictis quinque libris, habitis et receptis suis voluntatibus. Et ideo, renuntiando, etc.

Testes predicti.

31

1639, agost, 30. Vergós Guerrejat

Pere Joan Gener, fuster, de Cervera, reconeix haver rebut dels jurats de Vergós Guerrejat 20 lliures, que són una part de l'import del retaule que ha fet per a l'església parroquial d'aquesta població.

ACSG, Vergós Guerrejat, Fons Eclesiàstic, *Manual notarial*, 1537-1649, f. 200 v.

Vuy als trenta de agost del any 1639, Pere Juan Giner, fuster, de la vila de Cervera, fa època de rebuda als jurats de Vergós Gareyat Juan Molins y Sabestià Carbonell, largament, de vint liures, moneda barcelonesa, las quals li an donades per part y paga del retaule a fet a la isglésia parrochial de dit lloch. Ab testimoni de Francesch Anglerill y de Pere Brufau. Fiat latius modo ut, etc. De les quals vint liures y haja un albarà de sa pròpia mà en descàrech de deu liures que tenia ya de abans rebudes.

32

1641, novembre, 26. Vergós Guerrejat

Pere Joan Gener, fuster, de Cervera, reconeix haver rebut dels jurats de Vergós Guerrejat 10 lliures, que són una part de l'import del retaule que ha fet per a l'església parroquial d'aquesta població.

ACSG, Vergós Guerrejat, Fons Eclesiàstic, *Manual notarial*, 1537-1649, f. 214 v.

Sit omnibus com vuy que contam als vint-y-sis de nohembre del any mil sis-sens y quoranta-hu com en Pere Juan Giner, fuster, de la vila de Cervera, a feta y firmada àpoca de rebuda als jurats de Vergós Garreyat, qui són Juan Mestre, menor, y Juan Boldó, de deu liures, moneda barcelonesa, les quals confese d'ells tenir rebudes y agudes per compte del retaule que ha fet en la isglésia parrochial de dit lloch, y aquestes són per la paga del any mil sis-sens y quoranta-hu. En testimoni de Toni Vila y de Juame Armena. Fiat latius modo ut, etc.

33

1644, desembre, 12. Barcelona

El procurador fiscal de la batllia general de Catalunya demana que siguin portades a terme les actuacions adients per tal que la quantitat de diners que els jurats i prohoms de Vallmanya deuen a Carles de Man i Josep Biscarri per haver pintat i daurat el retaule major de l'església parroquial d'aquesta població sigui satisfeta, com a bé vagant, al receptor de la batllia general de Catalunya, ja que hom creu que els artistes esmentats són morts i no han deixat hereus.

Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Patrimoni, Batllia General de Catalunya, vol. 907, f. 128.

Molt il·lustre senyor, als nou de abril mil sis-cents trenta-quatre, entre los jurats y prohòmens de Vallmanya, bisbat de Selzona, de una part, y Carles de Man, en la vila de Cervera habitant y de nació flamench, y Josep Biscarri, de Monblanch, pintors y deuradors, de part altra, fou feta capitulatió de que pintassen y daurasen lo retaule major de la isglésia parroquial de Vallmanya per preu de dos-cents [lliures], ab les pagues y pactes llargament especificats en l'acte de dita capitulatió que se exhibeix, ut inserat seu consuat, y, com lo procurador fiscal de la batllia general de Cathalunya tinga

notítia que los dits jurats y prohòmens de Vallmanya resten a dèurer, de las ditas dos-centas lliures, la quantitat de sexanta lliures, quatorze sous, salvo iure, les quals han remeses al magnífich doctor Francesch Climent, habitant en la present ciutat de Barcelona, par a què las deposa en loch tuto per a exoneratió de dits jurats y prohòmens, per no saber a qui paguen dita quantitat, per quant ha molts anys que fàltan y no-s té notítia dels dits Carlos de Man y Josep Biscarri, ans bé se tenen són morts, ni apar dispositió alguna testamentària de aquells, ni que en lo present principat t́ngan parents alguns, en lo qual cars les dites sexanta lliures, quatorse sous, salvo iure, com a béns vagants, tòcan y spéctan al patrimoni real de la batllia general de Cathalunya, per ço lo procurador fiscal de la dita batllia general, denunciant a vostra senyoria lo demunt dit, supplica a vostra senyoria sia de son servey manar rèbrer informatió del deduhyt, prenent la depositió al dit doctor Francesch Climent y altrament y, atesa aquella, manar, sots las penas a vostra senyoria ben vistas, que depose encontinent en poder del magnífich receptor de la dita batllia general les dites sexanta lliures, quatorze sous, salvo iure, y que sían després despedides les crides acostumades de béns vagants y, constant de tot lo demunt dit, que sían ditas sexanta lliures y quatorse sous aplicades al patrimoni de la dita batllia general com a béns vagants y que per dit effecte sia la present causa comesa a algun magnífich assessor de la dita batllia general qui provehesca los manaments y cridas demandes y axí bé altres manaments contra los dits jurats y prohòmens de Vallmanya par a què deposen en mà y poder del dit magnífich receptor de la dita batllia general tot lo que, a més de les ditas sexanta lliures, quatorse sous, resten a dèurer als dits Carlos de Man y Josep Biscarri dins un breu termini, ministrant en tot compliment de justítia lo offici, etc.

Altissimus, etc.

Franciscus Martí, fisci advocatus baiulie generalis Cathalonie.

34

1645, març, 21. Cervera

El consell ordinari de Cervera acorda que es doni a Pau Indilla una pòlissa de 3 lliures per compensar-lo de les que va donar a Bernat Tàpies a canvi de la mateixa quantitat de moneda local que els membres del Cos Preciós de Jesucrist havien donat a l'esmentat Bernat Tàpies, quantitat que era una part del preu de daurar el retaule d'aquesta advocació.

ACSG, Cervera, Fons Municipal, *Consells*, 1645, f. 15.

E més fonch proposat com per part de Pau Indilla se ha presentada una supplicació, la qual és estada llegida, demanant en ella que los del Cos Pretiós de Jesuchrist, per part del preu de daurar lo retaule, donaren a mossèn Bernat Tàpies 3 lliures de diners falços y que après li feren cambiar aquells los senyors de pahers y que per so que sien servits de fer-li cambiar aquells o tràurer-li pòlissa per elles, offerint restituhir les altres.

Sobre la qual prepositió fonch determinat que a dit Pau Indilla se li trague pòlça de 3 lliures.

35

1698, maig, 22. Bellpuig

Sebastià Navés, fuster, de Bellpuig, com a clavari de la confraria de Sant Joan Baptista i Sant Joan Evangelista instituïda a l'església parroquial d'aquesta població, reconeix que Josep Giminells, estudiant, de Bellpuig, com a hereu d'Isabel, vídua de Francesc Mosset, li ha donat un albarà mitjançant el qual els paers de l'any 1652 de la vila de Bellpuig reconeixen deure a Joan Roca, també de Bellpuig, 50 rals de vuit que els prestà. El lliurament d'aquest albarà s'ha fet en relació amb el llegat destinat a daurar el retaule de la capella de Sant Joan Baptista i Sant Joan Evangelista que deixà, en el seu últim testament, l'esmentada Isabel.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 109, Joan de Serra, *Manual*, 1697-1698, f. 207.

Die XXII mensis maii anno a nativitate Domini M DC LXXXVIII in villa de Bellpuig, diocesis celsonensis.

Ego Sebastianus Navés, ligni faber, presentis, villae de Bellpuig, diocesis celsonensis, uti clavarius in anno presenti et currenti devotae confratriae Sancti Ioannis Baptista[e] et Evangelista[e] institutae et fundatae in ecclesia parrochialis Beatae Mariae Virginis et Sancti Nicolay praelibatae villae de Bellpuig, dicto nomine, gratis, etc., confiteor et in veritate recognosco vobis honorabili Iosepho Giminells, studenti, villae de Bellpuig, uti heredi Isabelis Mosset, viduae relictae honorabilis Francisci Mosset, negotiatorii, eiusdem villae de Bellpuig, presenti, quod in notarii et testium infra scriptorum presentia tradidistis et liberastis mihi meque a vobis habuisse et recepisse confiteor quodam albarano thenoris sequentis: «És veritat com nosaltres Joseph Alzina, Hyacynto Gomar y Joseph Vilamajor, pahers lo any present y corrent de la vila de Bellpuig confessam déurer a Joan Roca, revenedor, de dita vila, sinquanta rals de vuit de plata y dits són per altres tants ne ha dexat gratosament a la dita universitat per anar los síndichs a besar las

mans a sa excel·lència y prometem pagar la dita quantitat des del dia de Nadal primer vinent a un any y, com a tenint orde del consell, prometem que nosaltres ni los pahers vindran pugam allotjar soldats en cassa sua mentre que tindrem dits sinquanta rels de vuit y, per ser la veritat, fem fer la present de mà de altri y firmada de la nostra. Vull als 19 de novembre 1652. Hyacynto Gomar, paher. Joseph Vilamajó, paher».

Et est et spectat dictum chirographum dictae confratriae vigore legati sibi facti per dictam Elisabetam Mosset in suo ultimo testamento ad efectum dorandi retabulum eiusdem cappellae Sancti Ioannis Baptistae et Evangelistae (ut asseritur). Et ideo, renuntiando, etc. In testimonium, etc. Actum, etc.

Testes sunt reverendi Iosephus Tort et Michael Mir, ambo sacra theologia doctores, in ecclesia parrochiali Sanctae Mariae et Sancti Nicolay villae de Bellpuig residentes.

36

1705, juny, 1. Les Oluges

Hom deixa constància d'un pagament a Valentí Pladevall, daurador, de 30 lliures, que són una part de l'import de daurar el sagrari i la figura de la Mare de Déu del retaule major de l'església parroquial de les Oluges.

AIC, Les Oluges, *Llibre de l'obra de l'església*, s. f.

Nota que al 1 de juny [de] 1705 tregueren los dits priors de la caxeta per daurar lo secrari y figura de la Mare de Déu del retaule major (que està consertat per 60 lliuras), ne trageren 30 lliuras, y las an donadas a Valentí Pladevall, daurador, per comprar or y colors.

37

1705, agost, 29. Les Oluges

Hom deixa constància d'un pagament de 33 lliures, que són la resta de l'import de daurar el sagrari, la figura de la Mare de Déu i la d'un sant del retaule major de l'església parroquial de les Oluges.

AIC, Les Oluges, *Llibre de l'obra de l'església*, s. f.

Nota que vuy 29 de agost de 1705 los dits capitans tragueren de dita caxeta del arxiu 33 lliuras, que, juntas, fan 63 lliuras, per lo sacrari y figura major y sant [...].

38

1705, desembre, 20. La Guàrdia Lada

Pere Rialp, escultor, resident a Cervera, contracta la construcció d'un retaule, dedicat a Sant Miquel, per a una capella situada extramurs del lloc de la Guàrdia Lada.

AIC, La Guàrdia Lada, *Manual notarial*, 1696-1728, p. 79.

Publicat a: Josep M. LLOBET I PORTELLA, *Montoliu de Segarra. Aproximació a la història d'aquest municipi*, Lleida, Diputació, 1993, ps. 264-265.

Die 20 desembris anni Domini 1705.

Mestre Pere Rialp, ascultor, abitant en Cervera, a tractat y promès y jurat fer un retaule de Sant Miquel per posar en una capella cituada en lo terme de la parròquia, fora las murallas de dit lloch de la Guàrdia Lada, per preu de sis dobles, dich 33 lliures, les quals prometen pagar los jurats y universitat de dit lloch al dit mestre Rialp ab lo modo següent, so és, vui die present una, la qual ja confesse lo dit mestre Pere tenir per rebuda, y altra per lo dia ho festa de Nostra Senyora de Candeler pròxim vinent y les restans quatre dobles las dos luego en haver asentat lo retaule y les dos restans per lo dia ho festa de Sant Matheu pròxim vinent, lo qual retaule a de ésser de la forma y modo a aportat la trasa lo dit mestre Rialp, so és, ab quatre pasteres, las tres a la primera andana ab tres figures, so és, la de an mitx de Sant Miquel ab sa deguda proportió de alsada, segons lo que té de alsada lo dit retaule, y a la un costat Sant Antoni de Pàdua y al altre Sant Francisco Xavier, ab la mateixa proporció que requereix segons art, y l'altra pastera ab una figura de la Conceptió, així mateix ab la proporsió de las demás pasteras, lo qual retaule a de tenir de alsada dinou pams y mitx y de anple honse pams y mitx, ab un remato y dos grades y quatre columnes a la salamònica, y per complir tot lo sobre dit tant dits jurats de dit lloch, qui són Joan Calafell y Jaume Calafell, en consentiment de la maior part de dit poble, los dits jurats y obliguen los béns de dita universitat y, així mateix, lo dit mestre Pere los seus y així o firmen y juren, etc.

Y a jurat dit mestre Pere tenir acabat dit retaule per la pròxima Pasqua de Resurrecció.

Testes huius rei sunt reverendus Petrus Millà, vicarius, et Felix Burgueres, magister domorum.

39

1727, gener, 22. Anglesola

Bonaventura Navarra, jove, escultor, actualment habitant a Sarreal, com a procurador d'Isidre Espinal, també escultor, de Sarreal, reconeix que el batlle i els regidors d'Anglesola li han donat 23 lliures i 8 sous, que són la resta del preu d'un retaule dedicat a la Santa Creu que l'esmentat Isidre Espinal va fer per a l'església parroquial d'Anglesola.

ACSG, Fons Notarial, Anglesola, 4, Joan Baptista Alçamora, *Manual*, 1727, s. f.

Dicta die.

Ego Bonaventura Navarra, iuvenes [sic], escultor, in villa de Sarreal, archidiocesis tarraconensis, nunch habitator, uti procurator et actor ad infra scripta peragenda legitime constitutus et ordinatus a Isidro Espinal, etiam escultore, eiusdem villae de Sarreal, prout de mea procuracione et actoria constat alio instrumento resepto et testificato penes Iosephum Vidal, auctoritate apostolica notarium publicum dictae villae de Sarreal, sub die 16 currentis mensis ianuarii, prout dictus Vidal, notarius, manue et signo suis subscriptis et subsignatis fidem facit, dicto nomine, gratis, etc., confiteor et in veritate recognosco vobis magnificis baiulo et regitoribus universitatis presentis villae Angulariae, diocesis coelsonensis, licet absentibus, etc., et notario infra scripto, presenti, etc., quod modo infra scripto dedistis et solvistis michi, dicto nomine, et confiteor me a vobis habuisse et resepisse 23 libras, 8 solidos, et sunt ad complementum illarum [espai en blanc] librarum, [espai en blanc] solidorum, que fuerunt pretium cuiusdam altaris sive retabuli sub invocatione Sanctae Crucis per dictum Isidrum Espinal, principalem meum, fabricati in parrochiali ecclesia dictae presentis villae Angulariae. Modus vero solutionis dictarum 23 librarum, 8 solidorum, talis fuit et est quoniam illas et illos dedistis et solvistis mihi, dicto nomine, realiter et de facto numerando ad meas omnimodas voluntates. Et ideo, renuntiando, etc., in testimonium veritatis, etc., nedum, dicto nomine, firmo apocam vobis de soluto verum etiam escansello et anullo quo ad interesse dicti pretii [espai en blanc] librarum, [espai en blanc] solidorum, instrumentum factum et firmatum ratione fabricae dicti retabuli per dictorum baiulum et regitores Angulariae et Isidrum Espinal, principalem meum, penes reverendum doctorem Hyeronimum Pausa, presbiterum et rectorem parrochialis ecclesiae dictae villae Angulariae, ita et tali-

ter, etc., quo vero ad recuperandum pretium melioramentorum per dictum principalem meum in dicto retabulo factorum volo, dicto nomine, dictum instrumentum in suis plenis robore et valore permaneat, etc. Et ita, dicto nomine, firmo, etc. Actum, etc.

Testes reverendus Ioannes Alçamora, utriusque iuris baccalaureus, presbiter et beneficiatus parrochialis ecclesiae dictae villae Angulariae, et Franciscus Gannau, iuvenes [sic], chirurgus, eiusdem villae Angulariae.

40

1742, maig, 14. Cervera

Jeroni Escarabatxeres, jove, escultor, de Barcelona, ara resident al monestir de Sant Ramon Nonat, nomena procurador seu Francesc Escarabatxeres, teixidor de vels, també de Barcelona.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 123, Valentí Surís, *Manual*, 1741-1742, f. 125.

Die decima quarta mensis maii anno a nativitate Domini millesimo septingentesimo quadragessimo secundo Cervariae, dioecesis coelsonensis.

Ego Hyeronimus Escarabatxeras, iuvenis, sculptor, Barchinonae oriundus, in monasterio Divi Raymundi Nonnati de la Manrresana, archipresbiteratus Agerensis, residens, gratis et ex mea certa scientia, constituo et ordino procuratorem meum, certum et spetialem et ad infra scripta generalem itaque spetialitas generalitati ipsi non deroget nec e contra vos Franciscum Escarabatxeras, velorum textorem, Barchinonae civem, licet absentem tanquam praesentem, ad videlicet pro me et nomine meo petendum, [...].

Testes sunt Raymundus Albert, iuvenis, chirurgus, loci de la Manrresana, et Gaspar Santanach, iuvenis, sculptor, naturalis de Prada de Conflent, in dicto monasterio de Sant Ramon habitator, dictum constituentem cognoscere asserentes.

Poenes me Valentinum Surís, notarium publicum collegiatum Cervariae. De quibus fidem facio.

Valentinus Surís, notarius.

[*Al marge esquerre:*] Extractum dicta die sub sigillo 2º.

1742, maig, 19. Cervera

Jaume Reures, rector de l'església de Santa Maria de Montlleó, Jacint Suau, batlle, i Josep Pont, pagès, tots de Montlleó, pacten amb Pere Baptista Oliver, daurador, de Sarra, per tal que dauri el retaule de Nostra Senyora de l'església parroquial de Montlleó.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 121, Josep Armengol i Puig, *Manual*, 1741-1742, f. 84.

Die 19 mensis maii anno 1742 Cervariae.

Lo reverent Jaume Reures, prebere y rector de la parrochial iglésia de Santa Maria del lloch de Montlleó, bisbat de Vich, Jacintho Suau, batlle, y Joseph Pont, pagès, tots del dit lloch, donan a daurar lo retaule de Nostra Senyora de la dita parrochial iglésia a Pere Batista Oliver, daurador, de la vila de Sarreal, assí present y avall acceptant, per lo preu y pactes següents: que lo dit mestre Oliver, a sas costas, haja de daurar tot lo dit retaule, so és, las metgas dauradas, lo camps segons la imatge requireix la feyna y figura, tot lo que és escultura de or brunyit y lo demás camps de colors o gespajat, segons demana la feyna de cada cosa de per si, y, acabat de daurar y perficionat lo dit retaule, se haja de judicar per dos mestres dauradors. Lo preu de daurar y acabar de perficionar lo dit retaule és tres-centas lliuras, moneda barcelonesa, les quals ja té bastretas per comprar or y demás materials, lo qual ha de estar acabat per tot lo mes de juliol prop vinent. Y prometen cumplir, sots obligació de tots sos béns, mobles e immobles, haguts y per haver, ab totas renunciacions necessàrias y ab jurament. E lo dit Pere Batista Oliver, daurador, accepta lo dit consert de daurar tot lo dit retaule en lo modo y manera sobre dit y promet tenir acabat aquell per tot lo mes de juliol primer vinent y ab lo present confessa haver rebut las ditas tres-centas lliuras, preu de dit retaule, de comptants, a sas voluntats, lo dia quatre de abril prop passat. Tot lo que promet cumplir y ne dóna en fermensa a Joseph Bonet, pagès, de la vila de Sarreal, present y acceptant, y a Isabel Oliver, muller de dit Pere Batista Oliver, present y acceptant, y tots ne obligan tots sos béns, ab escriptura de ters, obligació de la persona dels hòmens y béns de tots, etiam a ssolas, ab la sòlita constitució de procurador y ab jurament.

Testes sunt Iacobus Lloberola et Franciscus Bertran, ambo agricolae, dicti loci de Montlleó.

1743, juny, 14. Cervera

Josep Sala, ferrer, de Cervera, procurador de Magí Sala, jove, escultor, de la Llacuna, germà seu, reconeix haver rebut de Pere Costa, escultor, de Barcelona, 45 lliures, 13 sous i 10 diners, que són la resta de les 60 lliures, 16 sous i 10 diners que importa la liquidació de comptes entre els dos escultors feta l'any 1740 per raó de la intervenció de l'esmentat Magí Sala en la fabricació del retaule major de l'església del convent de Sant Ramon Nonat, al terme de Portell.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 119, Ramon Teixidor i Grau, *Manual*, 1742-1743, f. 96 v.

Die XIII mēsis iunii anno a nativitate Domini M DCC XXXIII in civitate Cervariae, dioecesis coelsonensis.

Ego Iosephus Sala, ferri faber, in praesenti civitate Cervariae, coelsonensis dioecesis commorans (cognitus per subscriptum notarium, ut iste cum praesenti fidem praebet), uti procurator ad infra scripta et alia peragenda legitime constitutus et ordinatus abs Magino Sala, iuvene, sculptore, villae de la Llacuna, barchinonensis dioecesis, fratre meo, prout de mea procuracione constat instrumento recepto et testificato poenes dictum Iosephum Armengol, notarium publicum collegiatum praetacta praesentis civitatis, die nona mēsis augusti anni millesimi septingentesimi quadragesimi secundi, dicto nomine, gratis et ex mea certa scientia, confiteor et in veritate recognosco vobis Petro Costa, escultori, civitatis Barchinonae, his praesenti, quod modo infra scripto dedistis et solvistis mihi, dicto nomine, egoque, eodem nomine, a vobis habuisse et recepisse fateor quadraginta quinque libras, terdecim solidos et decem denarios, monetae Barchinonae, quae sunt et cedunt mihi ad complementum illarum sexaginta librarum, sexdecim solidorum et decem denariorum, dictae monetae, ex quibus vos dictus Petrus Costa firmastis quoddam chirographum sive vale in favorem dicti Magini Sala die septima mēsis septembris anni millesimi septingentesimi quadragesimi ad finem et complementum ac in difinitionem computorum inter dictum fratrem et principalem meum et vos tentorum ratione laborum per ipsum fratrem et principalem meum nomine et pro computo ac ex ordine vestro factorum in fabrica sive constructione retabuli pro altari maiori ecclesiae monasterii seu conventus Divi Raymundi Nonnati, ordinis Beatae Virginis Mariae de Mercede, redemptionis captivorum christianorum, in termino oppidi de Portell, dictae coelsonensis dioecesis, constructi. Modus vero solutionis dictarum quadraginta quinque librarum, terdecim solidorum et decem denariorum, barchinonensium, talis fuit et est quoniam illas a vobis habui et

recepi, dicto nomine, cum pecunia effectiva, realiter et de facto numerando, scilicet, quadraginta libras, terdecim solidos et decem denarios in notarii et testium infra scriptorum praesentia et restantes quinque libras ad meas, eodem nomine, omnimodas voluntates. Et ideo, renuntiando exceptioni dictae pecuniae non numeratae, non habitae et non receptae rei que ita non esse, exceptioni de dolo et in factum actioni omnique alii iuri et exceptioni his obviantibus quovis modo, in testimonium praemissorum praesentem vobis facio, dicto nomine, et firmo apocham de recepto, soluto et satisfacto. Actum ut supra.

Testes sunt Iosephus Alsina, clericus, et Raymundus Serres, cultor, ambo dictae praesentis civitatis Cervariae.

Apud me Raymundum Texidor et Grau, notarium publicum collegiatum de collegio Cervariae.

43

1743, juny, 14. Cervera

Pere Costa, escultor, de Barcelona, reconeix haver rebut del convent de Sant Ramon Nonat, al terme de Portell, 96 lliures, 6 sous i 10 diners, que són l'import de l'última paga del retaule major de l'església d'aquest convent.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 119, Ramon Teixidor i Grau, *Manual*, 1742-1743, f. 97 v.

Dicto die in civitate Cervariae, dioecesis coelsonensis.

Ego Petrus Costa, scu[[l]ptor, civitatis Barchinonae, cognitus per notarium infra scriptum, ut iste cum praesenti fidem tribuit, gratis et ex mea certa scientia, confiteor et in veritate recognosco vobis admodum reverendo patri comendatori et conventui Divi Raymundi Nonati, ordinis Beatae Mariae Virginis de Mercede, redemptionis captivorum christianorum, in termino oppidi de Portell, coelsonensis dioecesis, constructo, licet absentibus tanquam praesentibus, notarioque infra scripto ut publicae personae pro vobis praesenti, quod modo infra scripto dedistis et solvistis mihi egoque a vobis habuisse et recepisse fateor nonaginta sex libras, sex solidos et decem denarios, monetae Barchinonae, quae sunt et cedunt mihi ad finem complementum et totalem satisfactionem illarum ter mille librarum barchinonensium ad quas fuit inter me et vos conventum et concordatum pretium retabuli per me, una cum Antonio Rodés, etiam sculptore, dictae civitatis Barchinonae, socio meo in parte constructionis dicti retabuli, facti et constructi pro altari maiori ecclesiae ipsius conventus et suo debito in loco collocati. Modus vero solutionis

dictarum nonaginta sex librarum barchinonensium talis fuit et est quoniam illas habui et recepi a vobis cum pecunia effectiva, realiter et de facto numerando in notarii et testium infra scriptorum praesentia per manus tamen eiusdem notarii infra scripti illas tradentis uti scribae curiae regiae correptionis baiuliae praesentis civitatis Cervariae, in qua ad dictum effectum depositae fuerunt praedictae nonaginta sex librae, sex solidi et decem denarii sub die vicesima augusti anni millesimi septingentesimi quadragesimi secundi per fratrem Iosephum Cassan, religiosum obedientiae dictae ordinis, in dicto conventu conventualem, nomine vestri dicti admodum reverendi patris commendatoris et conventus, ut in registris dictae curiae apparet. Et ideo, renuntiando exceptioni dictae pecuniae non numeratae, non habitae et non receptae rei que ita non esse, exceptioni de dolo et in factum actioni omnique alii iuri et exceptioni his obviantibus quovis modo, in testimonium praemissorum praesentem vobis facio et firmo apocham de recepto. Actum ut supra.

Testes sunt Iosephus Alsina, clericus, et Raymundus Serres, cultor, ambo dictae praesentis civitatis Cervariae.

Apud me Raymundum Texidor et Grau, notarium publicum collegiatum de collegio Cervariae.

44

1745, febrer-maig. Les Oluges

Hom deixa constància de la construcció d'un retaule per a la capella forana de Nostra Senyora de Gràcia, situada a les ermites, prop de les Oluges, que ha fet Pere Costa, escultor, habitant a la Manresana.

AIC, Les Oluges, *Llibre de l'obra de l'església*, s. f.

Diem nosaltres infra escrits priors de Nostra Senyora de Gràcia, de las hermitas, y, com a tals, administradors de la confraria de Nostra Senyora de Gràcia y, en dit nom, havem manllevat a la obra de la iglésia de las Olujas e/o als obrers y administradors de aquella la quantitat de 36 lliuras, diem trenta-sis lliuras, moneda barcelonesa, las quals han servit per a pagar al senyor Pere Costa, escultor, habitant en la Manresana, la última [ha de dir: la primera] paga del retaule que dit Pere Costa ha fet per la capella de Nostra Senyora de Gràcia, de las hermitas, y volem y prometem, en nom de priors de dita confraria, que sían tornadas las ditas trenta-sis lliuras a la obra de la iglésia de las Olujas e/o per ella a sos obrers y administradors de béns de la confraria de Nostra Senyora de Gràcia, de las hermitas, tan prest com los sia possible. Y per clarísia fem la present vuy dia 8 de febrer del any

1745 y donem facultat al reverent rector de las Olujas que per nosaltras y en nostre nom firmia la present clarísia.

23 maig [de] 1745.

Decarga del gastat:

Ítem, se ha pagat al senyor Pere Costa, escultor, habitant en la Manresana, per la segona paga del retaulo, 45 lliuras.

Ítem, al dit Pere Costa, per la última paga del retaulo, 45 lliuras.

Ítem, per fer picar las pedras dels pedestals del retaulo, 3 lliuras.

Ítem, al plantar lo retaulo, se pagà a un mestre de cases, 1 lliura, 10 sous.

Ítem, a un manobrer, 15 sous.

Ítem, per fer y plantar la tarima del altar de pedra picada, 3 lliuras, 12 sous.

Ítem, per sis mitjeras de guix, 14 sous.

Ítem, per lo gasto dels escultors de sis dias que pasaren en plantar lo retaulo, 3 lliuras.

Suma, tot junt, 102 lliuras, 11 sous.

Don Anton Vega, senyor de las Olujas Altas, donà de gratificació als escultors una dobla en or.

45

1747, maig, 22. Santa Coloma de Queralt

Tomàs Segura, sabater, de Santa Coloma de Queralt, reconeix que Joan Novelles, escultor, d'aquesta població, li ha firmat un rebut de 262 lliures i 10 sous, que són la resta de l'import de l'altar de la Verge Maria dels Àngels de l'església parroquial de la susdita població, però la veritat és que només li ha donat 158 lliures i 10 sous. En conseqüència, Tomàs Segura es compromet a satisfer a Joan Novelles, en diversos pagaments, les 104 lliures que encara li deu.

ACSG, Fons Notarial, Santa Coloma de Queralt, 2, Josep Castelló i Cortina, *Manual*, 1747, s. f.

Die 22 maii 1747 in villa Sanctae Columbae de Queralt, dioecesis vicensis.

Ego Thomas Segura, sutor, presentis villae Sanctae Columbae de Queralt, dioecesis vicensis, confiteor et in veritate recognosco vobis Ioanni Novellas, scultori, dictae villae, presenti, quod licet vos firmavistis mihi quoddam chirographum firmatum a manu vestra cum interventione notarii infra

scripti die presenti cum quo confessi fuistis quod a me habuistis et recepistis ducentum sexaginta duas libras, decem solidos, barchinonenses, ad complementum pretii fabricae altaris Virginis Mariae Angelorum parochialis ecclesiae presentis villae Sanctae Columbae, rey veritas est quod solum modo habuistis et recepistis centum quinquaginta octo libras, decem solidos, barchinonenses, ideo, recognoscendo vobis super his bonam fidem omnibus praeferendam, gratis et ex mea certa scientia, confiteor et in veritate recognosco vobis dicti Ioanni Novellas quod ad complementum super dicti pretii debeo vobis centum quatuor libras barchinonenses, quas dabo et solvam vobis hac modo scilicet decem libras barchinonenses die prima mensis augusti proxime venientis et sic de inde singulis mensibus continue venturis in ipsamet die prima alteras decem libras barchinonenses usque ad complementum dictae quantitatis centum quatuor librarum per me vobis debitae. Quae omnia attendere et complere promitto, sine dilatione, excusatione et compensatione aliqua, cum solito salario procuratoris et restitutione expensarum, super quibus credatur vobis verbo vel simplici iuramento, quod deffero, nullo alio probationum genere requisito ac omni exceptione remota. Et, pro his complendis, obligo vobis et vestris omnia et singula bona et iura mea, mobilia et immobilia, habita ubique et habenda, quovismodo privilegiata. Renuntians omni et cuicumque iuri mihi iuvanti ac legi generalem prohibenti renuntiationem, in quorum fidem presenta firmo manu propria.

Thomàs Segura.

Testes sunt reverendus Isidrus Xapelli, presbiter, et Iosephus Serra, iuvenis, agricola, presentis villae Sanctae Columbae.

Apud me Iosephum Castelló et Cortina, notarium, qui fidem facio dictum Thomam Segura cognocere.

[*Al marge esquerre:*] Fuit cancellatum die 19 octobris 1749. Poenes me Iosephum Castelló.

1753, novembre, 19. Cervera

Els habitants de Sant Pere dels Arquells i els de la Sisquella estableixen una concòrdia sobre la fabricació del retaule major de l'església parroquial de Sant Pere dels Arquells i altres afers.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 123, Valentí Surís, *Manual*, 1752-1753, f. 294 v.

Die decima nona mensis novembris anno a nativitate Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo tertio Cervariae, diocesis coelso-nensis.

Com sobre la pretenció que té lo poble de Sant Pere dels Arquells, bisbat de Vich, contra lo lloch de la Cisquella de que est contribuesca en la construcció del retaulo major de la iglésia parroquial del mateix lloch de Sant Pere, en lo cost de les campanas, reparació de la mateixa iglésia y conservació o renovació de sos vasos sagrats, com a filial annexa, sufragànea o de la parròquia de ella que és lo referit lloch de la Cisquella, se hajan sucitat diferents debats y qüestions entre los dos pobles, per ço, per a evitar-los y córrer de bona armonia y fugir, al mateix temps, del litigi que esperava originar-se'n, per medi de algunas personas que per sa pau y bona unió s'i han interposat, han vingut los mateixos dos pobles o sos comuns y particulars de ells [...] a la present convenció, avinença y pactes següents:

Primerament, que lo mencionat comú y particulars del lloch de la Cisquella, per lo que tindrà de cost als dos pobles referits la construcció del retaulo major de dita iglésia de Sant Pere dels Arquells y lo plantar-lo, haje de pagar-ne solament vint-y-sinch lliuras y entregar al artífice o escultor que fa lo dit retaulo la quarta part de la llenya que durant son treball haurà menester per fer foch en la casa de sa habitació y se li ha promès per lo dit poble de Sant Pere, la qual llenya prometen aportar-li en lo mateix poble de Sant Pere així com la anirà gastant lo referit escultor y entregar las citadas vint-y-cinch lliuras immediatament de concluit y plantat lo mencionat retaulo en la dita iglésia de Sant Pere. Y, en avant, si per algun temps haurà de renovar-se lo referit retaula, haje de contribuir dit lloch de la Cisquella en la quarta part del cost que tindrà, fent-se de escultura, y no més ni en altra manera, com no excedesca dit cost de vint-y-cinch doblas de sinch lliuras, dotse sous, cada una, pues que, en lo cas de excedir, no estarà obligat lo dit poble de la Cisquella en contribuir en part alguna del accessori. Y en la quarta part haje també de contribuir ad in perpetuum tantas quantas vegadas de escultura esdevindrà haver-se de fer de nou o renovar dit retaula, com no excedesca tampoch son cost de vint-y-cinch doblas, pues en son accessori no entenen jamàs estar obligats a contribuir-hi. Ben entès que, si per dits retaulas o per sa construcció se reculliran algunas limosnas, aplicadas que s'i hajan estas, solament se entenga pagadora dita quarta part del que per dit poble de Sant Pere se haurà de suplir fins a las vint-y-cinch doblas [...].

[...].

Testes [...].

Poenes me Valentinum Surís, notarium publicum collegiatum Cervariae, de quibus fidem facio.

Valentinus Surís, notarius.

47

1755, agost, 17. Cervera

El batlle i els regidors de Sant Pere dels Arquells reconeixen haver rebut dels habitants de la Sisquella 42 lliures, 13 sous i 6 diners. La quantitat de 25 lliures és la suma convinguda per la construcció i la instal·lació del retaule major de l'església parroquial de Sant Pere dels Arquells.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 123, Valentí Surís, *Manual*, 1754-1755, f. 162 v.

Die decima septima mensis augusti anno a nativitate Domini millesimo septingentesimo quinquagesimo quinto Cervariae, dioecesis coelso-nensis.

Magí Porta, batlle del lloch de Sant Pere dels Arquells, y Ramon Balsells, regidor decano del mateix lloch, en nom del comú y particulars del referit lloch y aquell representant, de grat y certa siència sua, conféssan y en veritat regoneixen en haver hagut y rebut del comú y particulars del poble de la Cisquella e/o per ell de Joan Satorres, regidor del expressat lloch de la Cisquella, present, la quantitat de quaranta-dos lliuras, tretse sous y sis diners, moneda barcelonesa, y són y li serveixen a dit comú de Sant Pere dels Arquells, esto és, las vint-y-cinch lliuras per semblants que per la construcció y asiento del retaule major de la iglésia del mencionat lloch de Sant Pere prometeren donar lo mateix comú y particulars de la Cisquella ab lo primer dels capítols de la concòrdia que entre los expressats dos pobles se féu y firmà, en poder del notari infra escrit, als 19 de noembre de 1753, [...].

Testes sunt Isidorus Turulló, cubarius, Cervariae, et Iosephus Cire-ra, agricola, loci de Granyenella.

Poenes me Valentinum Surís, notarium publicum collegiatum Cervariae, dictos baiulum et decurionem cognoscentem, de quibus fidem facio.

Valentinus Surís, notarius

48

1759, setembre, 28. El Poal

El batlle i el regidor del Poal encarreguen a Bernat Vilar i Francesc Vilar, escultors, de Guissona, la construcció del retaule de Sant Joan Baptista a l'altar major de l'església parroquial del Poal.

ACSG, Fons Notarial, Tàrrega, 25, Pere Vila i Coll, *Manual*, 1759, f. 80.

En lo lloch del Poal, bisbat de Urgell, a vint-y-vuyt dies del mes de setembre, any de mil set-cents cinquanta-y-nou. Los magnífichs Anton Peres y Francisco Masià, batlle y regidor del dit lloch del Poal, fent les coses infrascrites en nom de la universitat del referit lloch del Poal, per ells y sos successors, en dit nom, dónan a mestre Bernat Vilà y Francisco Vilà, pare y fill, escultors, de la vila de Guisona, del dit bisbat de Urgell, lo construir y fabricar lo altar major dit de Sant Joan Baptista, lo qual retaulo deurà ser fet y asentat en dita iglésia den del dia vint-y-hu de mars prop passat de mil set-cents cinquanta vuyt a quatre anys, [lo qual] deuran asentar en la iglésia parroquial del expressat lloch y en lo puesto li correspon y se li a senyalat, en la conformitat, modo y manera segons la trassa se li ha entregada y baix los pactes y condicions segons conforme se expréssan en la tabba infrascrita que se li fou presentada y per dits pare y fill Vilà examinada, que és del thenor següent:

«Vuy dia vint-y-hu de mars del any mil set-cents cinquanta-y-nou, lo senyor rector y ajuntament del poble del Poal, bisbat de Urgell, tenim concertat lo retaulo major de dit poble, de fusta de albe y salse, ab Bernat Vilar, habitant en la vila de Guisona, bisbat de Urgell, ab la forma següent:

Primo, lo preu del retaulo se ha concertat per vuyt-centes lliures, pagadores ab sis pagues, ço és, dos-centes lliures per primera paga, sinch-centes lliures repartides per espay de quatre anys y, asentada la obra, se li dega donar les cent lliures que serà lo compliment de les vuyt-centes lliures, que correspon cent lliures de vuyt en vuyt mesos.

Ítem, lo retaulo dega tenir de alsada trenta-vuyt pams fins a la cloenda del remato y sobre dita cloenda se dega posar un àngel custodi dret de quatre palms y mitg de alsada y que dit retaulo dega tenir de amplària vint-y-tres palms, baix, de basa a basa, dels extrems.

Ítem, los peus, les fulles que y ha, se hajen de treballar en la major forma y les grades dègan éser entretallades y lo sacrari dega ser en major forma. Les quatre columnes del camaril dègan éser pilastres.

Ítem, que la frisa de la guarnisa de haje de entallar de a on és lo gerro se dega un àngel asentat en un penjant de fruytes que arribie fins a pèndrer lo altre de la balustrada.

Ítem, lo camaril dega tenir sinch palms de fondo, les imatges del primer cuerpo set pams, comprenent-s'i la pianya, la imatge principal y San Benet la alsada que púgan tenir, la una cartela que y a de las dos per part se trague de las que són damunt de la balustrada.

Ítem, que la porta del sacrari tinga tres pams de alsada, los canons de les columnes dègan ésser llisos, posant tres penjants a quiscuna y que dega fer un santchristo y sacrari y faristol.

Ítem, que lo poble haje de anar a buscar dit retaulo en Guisona a sa costa.

Ítem, lo demás que quede se haje de conformar segons la trasa, ab los pactes referits.

En consentiment de Francisco Masià, batlle del Poal, Anton Peres y Joseph Pasqual, regidors del Poal en lo any mil set-cents sinquanta-y-nou, per no saber de escriurer los sobre dits, firmo jo Francesch Solé, prebere y rector del Poal».

Y, ab dits pactes y condicions sobre mencionats, prometen dit batlle y regidor, en dit nom, a dits Bernat y Francisco Vilà, impresaris, per rahó del dit retaulo, pagar-los la quantitat de vuyt-centes lliures, moneda barcelonesa, pagadores en la conformitat, modo y manera expressades en dita tabba y, además, prometen dits magnífichs batlle y regidor, en dit nom, cumplir lo demás que los toca en virtud dels pactes sobre expressats, a les quals coses, presents dits pare y fill Vilà, accéptan lo construhir y fabricar lo sobre dit retaulo, inseguint la expressada trasa, que se li ha mostrada y entregada, y pactes prevenguts en la tabba sobre incerta y per lo preu sobre dit, pagantse-li est a las pagas sobre contengudes, y fer lo dit retaulo inseguint las ditas pagas, com sobre se expresa, y fer tot lo demás que li toca per rahó de dit retaulo. Totas las quals cosas prometen aténdrer y cumplir, sens dilació ni excusa alguna, ab salari de procurador acostumat, restitutió y esmena de tots danys, gastos, intereses, misiones y despeses que a dita universitat, per rahó de no cumplir dit pare y fill Vilà las ditas cosas, se'ls esdevinga fer pagar o patir. Y, per aténdrer y cumplir todas y sengles cosas sobre ditas, oblígan a dita universitat tots sos béns, acciones y drets y de quiscun de ells a soles, mobles e immobles, haguts y per haver, renunciand al benefici de noves constituciones, devididores y cedidores acciones y a la epístola del emperador Adrià y consuetut de Barcelona que parla de dos o més que a soles se oblígan y a qualsevol altre lleys y drets, auxilis y beneficis, que púgan ajudar-los y a la ley que prohibeix la general renunciació y, per pacte, a son propi for, submetent-se a si y a sos béns al for, jurisdicció y examen de qualsevols jutges y justícies y tribunals, seculares tant solament, ab facultat de variar de judici, y fan y firman per dites cosas escriptura de ters, baix pena de ters, en los llibres dels tersos dels il·lustres corregidors y tinents de corregidors de Barcelona, Tàrraga y a qualsevol tribunal y superior, secular tant solament, per lo qual oblígan tots sos béns, acciones y drets, mobles e immobles, presents y esdevenidors, y, per quant són ausents de ditas cúrias, constitueixen en procuradors seus y de quiscun de ells a soles a tots los notaris y escrivants jurats de ditas cúrias, presents y esdevenidors, y a qualsevol de ells a soles per a firmar la dita scriptura de ters, segons estil de ellas. Prometent tenir per ferm tot lo per dits sos procuradors y qualsevol de ells a solas, serà fet y no revocar-o, y ab jurament que de cumplir todas las sobre ditas cosas préstan a Déu, nostre senyor, y a sos quatre sants evan-

gelis en mà y poder del notari avall escrit en la deguda forma. A estas cosas presents los sobre dits magnífichs Anton Peres y Francisco Masià, batlle y regidor, de son grat y certa ciència, en nom de dita universitat, no sols acéptan la dita obligació feta per dits pare y fill Vilà, com sobre llargament se conté, sí també convenen y prometen a dits Vilà y als seus que dita universitat complirà y observarà tot lo que li toca en virtut del present contracte, sens dilació ni excusa alguna, ab salari de procurador acostumat y restitutió y esmena de tots danys, gastos, interesos y despeses que a dits Vilà y als seus se'ls esdevinga fer, pagar o patir per rahó de ditas cosas, y, per atèndrer y cumplir totas y sengles cosas sobre ditas, oblígan, en dit nom, a dits Vilà y als seus tots los béns, drets y accions, rèddits y emoluments de dita universitat, mobles e immobles, haguts y per haver, no, emperò, los propis béns de dits batlle y regidor per tractar en estas cosas negoci alieno, renunciant a qualsevol dret y consuetut a estas cosas obviant y a la lley que prohibeix la general renunciació y ab jurament, llargament.

Actum ut supra.

Presents per testimoni lo reverent Francesch Solé, prebere y rector de dit lloch, y Felip Puitg, pagès, del mateix lloch. Y dits batlle y regidor y pare y fill Vilà, coneguts per mi lo notari públic infrascrit, firman lo sobre dit, ço és, dits Vilar de sos mans pròprias y per dits batlle y regidor, que no saben de escriurer y a sa voluntat, dit reverent Felip Puits, prebere, testimoni.

Per Francisco Masià y Anton Peres, firmo jo Falip Puig.

Bernat Vilar, esculptor.

Francisco Vilar, jobe, esculptor.

En poder de Pere Vila y Coll, notari públic de la vila de Tàrrega.

[*Al marge esquerre:*] Escansel.lat a 30 de mars [de] 1764.

1763. Les Oluges

Hom deixa constància de la construcció del retaule de Sant Ramon Nonat per a l'església de les Oluges, que ha pintat Maties de Segovia.

AIC, Les Oluges, *Llibre de l'obra de l'església*, s. f.

Ítem, per fer lo retaule de Sant Ramon Nonat pagaren al pintor don Mathias de Segobia vint-y-sis lliuras, deu sous. Dich 26 lliuras, 10 sous.

Ítem, per las po[s]ts del retaule, claus y mans del fuster Francisco Torner, de Cervera, tela per lo quadro del altar y ayguacuit pagaren dotse lliuras, quatre sous. Dich 12 lliuras, 4 sous.

Ítem, per lo treball de aparejar-lo, menyar al tras dit pintor y per lo llit pagaren 2 lliuras, 1 sou, 3 [diners].

Ítem, donaren al tras dit pintor de gratificació quinse rals. Dich 1 lliura, 10 sous.

50

1768, febrer, 21. Guissona

Els regidors del lloc d'Hostafrancs encarreguen a Francesc Vilasau, fuster, de Guissona, la construcció d'un retaule dedicat a Sant Isidre per a l'església d'Hostafrancs.

ACSG, Fons Notarial, Guissona, 22, Jacint Mitats i Sangés, *Manual*, 1768, f. 30 v.

Die vigesima prima mensis februarii anno a nativitate Domini millesimo septingentesimo sexagesimo octavo Guissonae.

Sia a tots notori com los magnífichs Jaume Belló y Rafel Puig, regidors en lo present y corrent any de la universitat del lloch de Hostafrancs, bisbat de Urgell, fent, emperò, estas cosas ab consentiment y voluntat dels particulars de dit lloch, ut asseritur, de son grat y certa ciència, donen a preu fet a Francisco Vilasau, fuster, de dita present vila de Guissona, del mateix bisbat de Urgell, present, lo fer un retaule de fusta en la iglésia del mateix lloch de Hostafrancs, lo que haurà de fer dins un any y nou mesos, contadors del dia present a n'avant, baix la invocació de sant Isidro, ab las figuras de sant Isidro, sant Antoni de Pàdua, sant Jaume, mitg cos de sant Ramon y dos àngels y tot lo demás necessari, ab lo modo y forma està fet lo retaule de Sant Borthomeu de la mateixa iglésia, essent obligació de dit Vilasau de haver-i de posar tota la fusta, que aurà de ser de albe, y, a més de dits sants, haurà de posar en dit altar una santa Llúcia de la mateixa alsada dels altres sants, essent obligació de dit poble de venir en esta de Guissona a buscar lo dit retaule a sos propis gastos, per tota la qual feinya prometen donar a dit Vilasau la quantitat de tres-centes y cinquanta lliuras barcelonesas, pagadoras ab esta forma, esto és, cinquanta lliuras vuy dia present, cinquanta lliuras per lo dia o festa de Nostra Senyora de agost pròxim vinent, cent y cinquanta lliuras per lo dia se hauran de pagar las figuras de dits sants al escultor farà aquellas y las restants cent lliuras lo aurea [sic] aurà acabat de fer lo dit retaule. Tot lo que prometen cumplir, baix la obligació dels béns, rèdits y emoluments de dita universitat, mobles e immobles, presents y esdevenidors, renunciant, quant en assò, a tot y qualsevol dret y lley que valer y ajudar los pugués. Y lo dit Francisco Vilasau accepte lo dit

preu fet y promet fer lo dit retaulo ab lo modo y forma dalt dit y per lo mateix preu de las ditas tres-centas y cinquanta lliuras. Tot lo que promet cumplir, sens dilació ni excusa alguna, ab salari de procurador acostumat dins dita present vila de Guissona deu sous y fora de aquella vint sous barcelonesos, ab restitució y esmena de tots danys, interessos y costas, y per atténdrer y cumplir las ditas cosas ne obligue a dita universitat y successors en aquella tots y sengles béns y drets seus, mobles e immobles, presents y esdevenidors, renuncian, quant en assò, a tot y qualsevol dret y ley que valer y ajudar li pugués. Y en testimoni del referit fan y firmen lo present acte, dia, mes y any sobre dits, essent presents per testimonis lo reverent Nicolau Mitats, presbítero, y Falip Vidal, pagès, los dos de la expressada vila de Guissona, per estas cosas cridats.

Jaume Belló. Rafel Puig. Francisco Vilasau.

Et ego Hyacinthus Mitats et Sangés, notarius publicus presentis villae Guissonae, fidem facio cognoscere supra dictos contrahentes, qui praedicta manu propria firmarunt.

51

1768, febrer, 21. Guissona

Francesc Vilasau, fuster, de Guissona, reconeix haver rebut dels regidors del lloc d'Hostafrancs 50 lliures, que són una part del preu del retaule de Sant Isidre que ha de construir per a l'església d'Hostafrancs.

ACSG, Fons Notarial, Guissona, 22, Jacint Mitats i Sangés, *Manual*, 1768, f. 31.

Die vigesima prima mensis februarii anno a nativitate Domini millesimo septingentesimo sexagesimo octavo Guissonae.

Sia a tots notari com Francisco Vilasau, fuster, de la present vila de Guissona, bisbat de Urgell, de son grat y certa ciència, confesse y en veritat regoneix a Jaume Belló y Rafel Puig, regidors en lo present any de la universitat del lloch de Hostafranchs, de dit bisbat de Urgell, presents, que ab lo modo avall escrit li han donat y pagat la quantitat de cinquanta lliuras barcelonesas, y ditas són a bon compte de aquellas tres-centas y cinquanta lliuras barcelonesas que són lo preu del preu fet del altar de sant Isidro, com conste ab acte rebut en mon poder vuy dia present y antes de est. Lo modo de la paga de ditas cinquanta lliuras és que aquellas dit Vilasau las confesse haver hagudas y rebudas de dits regidors ab bona moneda de comptants en presència de mi lo notari y testimonis avall escrits. En fe del que fa y firme la present època. Actum ut supra.

Francisco Vilasau.

Testes sunt reverendus Nicolaus Mitats, presbiter, et Phelipus Vidal, agricola, ambo Guissonae degentes.

Et ego Hyacinthus Mitats et Sangés, notarius publicus presentis villae Guissonae, fidem facio cognoscere supra dictum Franciscum Vilasau, qui praedicta manu sua propria firmavit.

52

1773, octubre, 14. Guissona

Francesc Vilasau, fuster, de Guissona, reconeix haver rebut del regidor degà del lloc d'Hostafrancs 300 lliures, que són la resta del preu del retaule de Sant Isidre que ha construït per a l'església d'Hostafrancs.

ACSG, Fons Notarial, Guissona, 22, Jacint Mitats i Sangés, *Manual*, 1773, f. 163 v.

Die decima quarta mensis octobris anno a nativitate Domini millesimo septingentesimo septuagesimo tertio Guissonae.

Sia a tots notori com Francisco Vilasau, fuster, de la present vila de Guissona, bisbat de Urgell, de son grat y certa ciència, confesse y en veritat regoneix a Jaume Belló, regidor decano de la universitat del lloch de Hostafrancs, present, que ab lo modo avall escrit li ha donat y pagat la quantitat de tres-centas lliuras barcelonesas, y ditas són a cumpliment de aquellas tres-centas y cinquanta lliuras per lo preu fet de un retaule que dit Vilasau ha fet en la iglésia del mateix lloch, com conste ab acte rebut y testificat en poder de mi lo notari avall escrit als vint-y-un de febrer de mil set-cents seixanta-y-vuyt, fet y firmat per dit Jaume Belló y Rafael Puig, com a regidors qui éran de dit lloch en dit any, a favor de dit Vilassau. Lo modo de la paga de ditas tres-centas lliuras és que aquellas dit Vilasau las confesse haver hagudas y rebudas de dit Belló a sas lliberas y francas voluntats. Y, renunciant a la non numerata pecunia y a la cosa no ser aixís, no sols fa y firme la present època, sí y també que cansel·le y anul·le lo dit acte de preu fet o promesa, clàusulas y obligacions en aquell contingudas, de manera que no puga aprofitar a uns ni danyar a altre, imposant-se per rahó de ditas cosas cilenci y callament perpètuu, ab pacte firmíssim de no demanr-los més cosa alguna, y aixís ho firme. Y quedán ditas parts advertidas per lo notari avall escrit que de la present escriptura deu haver-se'n rahó dins un mes pròxim en lo registre de hipotecas de la ciutat de Cervera per gaudir dels efectes de la real pragmàtica. Actum ut supra.

Francisco Vilasau.

Testes sunt Paulus Ponces, burgensis, et Hyeronimus Caus, agricola, ambo Guissonae degentes.

Et ego Hyacinthus Mitats et Sangés, notarius publicus presentis villae Guissonae, fidem facio cognoscere supra dictum Vilasau, qui praedicta manu propria firmavit.

53

1789. Les Oluges

Hom deixa constància de les obres fetes al retaule de la capella forana de Nostra Senyora de Gràcia, situada a les ermites, prop de les Oluges.

AIC, Les Oluges, *Llibre de comptes de la confraria de Nostra Senyora de Gràcia*, s. f.

Per llibans de unas bastidas que serviren per a dorar lo altar de la Verge a costas del noble cavaller don Joseph de Vega, [senyor de las Olujas Altas, [...] a cuias expensas se dorà lo retaule de la hermita], 14 sous.

[...].

Per compòndrer lo cos de la imatge de Maria Santíssima de Gràcia, 8 lliuras.

[*Al marge:*] Noto: En lo any 89 se féu lo cos de la imatge de Maria Santíssima de Gràcia y sols de la imatge antiga, cuio cos era de guix, resta lo cap, lo qual és de pedra. Tot lo que se féu ab dissimulo. Ab lo pretext de aver dorat son altar, se portàs des de la parròquia a sa ermita ab solemne professó, ha hon assistí tota la comarca [...].

54

1790, gener, 16. Valls

Cristòfol Sancho, escultor, natural del Port (Aragó), però domiciliat a Batea, reconeix haver rebut d'Anton Baldrich i Gener, comerciant, de Valls, 197 lliures, 2 sous i 6 diners, que són l'import d'un retaule dedicat al beat Gaspar de Bono que ha estat col·locat a l'església de Sant Francesc de Paula, de Valls.

ACSG, Fons Notarial, Cervera, 134, Francesc Martí i Bonet, *Manual*, 1790, f. 4.

Publicat a: Josep M. LLOBET I PORTELLA, «Notícia del retaule del beat Gaspar de Bono de l'església de Sant Francesc de Paula, de Valls (c. 1790)», *Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp*, 44 (2003), ps. 99-100.

En nom de Déu. Sia a tothom notori com Christòfol Sancho, escultor, natural del Port, del reyne de Aragó, domiciliat en la vila de Batea, del present principat de Catalunya, de son grat y certa ciència firma àpoca al senyor Anton Baldrich y Jener, comerciant, de la vila de Valls, corregiment de Tarragona, ausent, y per ell present lo magnífich doctor Pau Baldrich y Martí, també comerciant, son fill, de la cantitat de cent norant-set lliuras, dos sous y sis diners, moneda barcelonesa, quals són y li cedeixen per lo preu total y valor de un retaule que de orde y compte del dit doctor Pau Baldrich a construït, dedicat al beat Gaspar de Bono, ab quatre imatges, a saber, la una del expressat beat, altre de sant Aniceto, papa y màrtir, altre de sant Pau, bisbe de Constantinoble, y altre de sant Felip Neri, qual retaule, inseguint consentiment del reverent pare correptor del convent de pares mínims de esta dita vila a col·locat en sa iglésia de Sant Francisco de Paula, extra muros de la present vila, en lo crusero, a la part del evangeli. Lo modo de la paga de ditas cent noranta-set lliuras, dos sous y sis diners és que aquelles confessa rèbrer en esta forma, esto és, cent sinquant vuyt lliuras, dos sous y sis diners és que aquelles confessa haver rebut en diner contant, ab moneda barcelonesa, a sas voluntats, y las restants trenta-nou lliuras ab dita moneda barcelonesa, en diner contant, real y efectivament, en presència del notari y testimonis infrascrits. Y així, renunciant a la excepció de la non numerata pecúnia y cosa aixís no ésser y altre qualsevol de son favor, otorga la present àpoca. Y aixís ho firma en la expressada vila de Valls als setze dias del mes de jener, any del Senyor de mil set-cents noranta, essent presents per testimonis Ramon Bella, albéytar, y Magí Gener, escrivent, los dos residents en dita vila, per dit fi cridats. Y al dit otorgant, al qual jo lo notari infrascrit certifico conèixer, ho ha firmat de sa mà.

En poder de mi Francisco Martí y Bonet, notari.

55

1794, gener, 29. Bellpuig

Fèlix de Sayas, escultor, de Lleida, es compromet a construir un retaule per a l'església d'Utxafava.

ACSG, Fons Notarial, Bellpuig, 15, Ramon Soler i Rossell, *Manual*, 1793-1794, f. 62 v.

Publicat parcialment a: Maria GARGANTÉ I LLANES, «L'església de Vila-sana al segle XVIII: vicissituds constructives i retaule major», *Quaderns de El pregoner d'Urgell*, 16 (2003), ps. 3-23.

En nombre de Dios, nuestro señor. Sea a todos manifiesto como sobre lo que abajo de expressará entre partes de don Félix de Sayas, escultor, de la ciudad de Lérida, de una, y los reverendos licenciado Joseph Antonio Xamar, presbítero y capellán mayor de la iglesia parroquial de Santa María y San Nicolás Obispo de la presente villa de Bellpuig, Francisco Bassa, Francisco Solá, doctor Joseph Torres, licenciado Agustín Fustagueras, Rafael Grañó y Thomás Forcades, también presbíteros, de la venerable unión de presbíteros de dicha iglesia, y Pablo Ponces, burgés de Perpiñán, en dicha presente villa de Bellpuig residente, poder haviente del excelentísimo señor don Vicente Ossorio de Moscoso, marqués de Astorga, conde de Altamira, duque de Sessa, señor de las presentes baronías de Bellpuig y Llinyola, de otra, se han echo, firmado y jurado la capitulación y convenio siguientes:

Primeramente, se ha pactado, convenido y concordado entre dichas partes que el predicho don Félix de Sayas, por la cantidad de quinientas setenta y cinco libras, moneda barcelonesa, que los antedichos reverendos presbíteros y el antedicho Pablo Ponces, procurador, le prometrán pagar y entregar, sea tenido y obligado en hazer y construir, como con thenor del presente, de su espontánea voluntad, conviene y en buena fee promete hazer y construir, el retrablo [sic] que dicho excelentísimo señor, como a patrono de dicha venerable unión, se ha dignado mandado hazer y construir en la iglesia del término de Utxafava, anexo a dichas presentes baronías y sufragánea de la mencionada iglesia parroquial, a expensas iguales de su hacienda y de dicha venerable unión, en el modo y forma se demuestra en el diceño que queda en mano y poder de dicho don Félix de Sayas y, concluhida dicha obra, deverá restituhir a la parte de su excelencia y en el término, pactos y condiciones individuados y expressados en la capitulación o tabba a este efecto formada, que es del thenor siguiente:

«Pactos para construcción y citución del retablo en la iglesia de Utxafava.

Que el artífice deverá arreglarse puntualmente al diceño y plan que acompaña, según arte, y se le entregará durante la obra y deverá debolverlo a la parte de su excelencia con la mayor polidez.

Que deverá construir dicho retablo de madera de pino seca y de la buena calidad se requiera, deviendo hazer las columnas macisas y no huecas desde firme citución con todo lo que se requiera más a su mayor firmesa, deviendo poner en las juntas colas de milano u orineta.

Que pueda, siempre que se quiera por parte de dicha venerable unión, haserse visurar la obra y, no arreglándose puntual al dicho plan y diceño, deberá emendarlo el impressario. Y lo mismo deberá hazer si en la visura que deberá hazerse concludida dicha obra se repara falta alguna, qual visura deberá pagar el artífice, casso de repararse falta.

Que todos los trabajos y materiales, assí de construcción, transporte y collocación, serán a cargo del artífice, assí que por parte de su excelencia y venerable unión no correrá gasto el menor por ningún motivo.

Que deberá tener el retablo plantado por todo setiembre del año presente de mil setecientos noventa y quatro. Y el precio por el qual quedará convenido se le pagará con tres plazos iguales: el primero, firmada la escritura de obligación, con su fiador, a satisfacción de los reverendos señores y del procurador de su excelencia sobredichos, ante Ramón Soler, notario de Bellpuig; el otro, a mediada obra, y el tercero, concludida dicha obra, visurada y aprobada. Y deberá también pagar el impressario las escrituras de aciento y relación de visura y, por el trabajo de dicho diseño, veinte libras, casso no quedasse la obra por el señor artífice la ha trabajado.

Que el floraje y talla deberá ser del mayor ressalto que se requiera a la obra, sin añadir madera, sí poniendo las tablas del recio que lo permitan. Y será también a cargo del artífice el hazer un crucifixo, las sacras y seys candeleros correspondientes, con el escudo de armas de la casa de su excelencia, que deberá collocar en el lugar que se señalará en la magnitud corresponderá según el lugar para su collocación.

Todo lo que promete atender y cumplir, sin dilación ni excusa alguna, con el salario de procurador acostumbrado, a más del qual promete restituir y enmendar todos los daños y costas que de lo contrario se le ocasionaren. Y, para mayor seguridad, da en fiador a Jayme Tarragó, albañil, en dicha presente villa habitante, presente, el qual acceptó el cargo de fiador y prometió que, junto con su principal y sin él y a ssolas, será tenido y obligado a todo lo por el mismo su principal prometido y lo atenderá y cumplirá y atender y cumplir hará como arriba se contiene. Para cuyo cumplimiento, assí el principal como el fiador, obligaron todos sus bienes y drechos y del otro de ellos a solas, muebles y rahíces, havidos y por haver, renunciando al beneficio de las nuevas constituciones, dividideras y cedideras acciones y consuetud de Barcelona que habla de dos o más que a solas se obligan. Y el dicho fiador renunció a la ley que dispone que primero sea convenido el principal que el fiador y a otra que dice que, liberado el principal, lo quede también el accessorio. Y los dos, principal y fiador, renunciaron a qualesquier otros beneficios, leyes y drechos de su favor y, en particular, a la ley que prohibe la general renunciación y, por pacto, a su proprio fuero, con submisión a otro qualquier, seglar solamente, con facultad de variar el juhicio y con escritura de tercio que, bajo pena de tercio, hazen y firman en los libros correspondiente de las curias del ilustre señor corregidor e/o re-

gente el corregimiento de Barcelona y de otro qualquier juez o superior se-
glar, por la qual obligaron solamente, por pacto, todos sus bienes y drecho y
del otro de ellos a solas predichos. Y, porque se hallan ausentes de las
mencionadas curias, constituyen en procuradores suyos y del otro de ellos a
solas a todos los notarios y oficiales jurados de aquellas, presentes y veni-
deros, y a qualquier de ellos a solas para hazer y firmar la predicha escritura
de tercio, con las obligaciones sobre mencionadas y según estilo de las
mismas curias, prometiendo tener por firme y constante quanto por los men-
cionados sus procuradores y cada uno de ellos a solas será echo y execu-
tado. Y, para mayor corroboración de todas las susodichas cosas, juraron a
Dios, nuestro señor, y a sus santos quatro evengelios, en devida forma de
drecho y según estilo, tenerlas por firmes y constantes y contra aquellas no
hazer ni venir en tiempo ni por motivo alguno».

Ítem, se ha pactado y convenido entre dichas partes que los suso-
dichos licenciado Joseph Antonio Xamar, Francisco Bassa, Francisco Solá,
doctor Joseph Torres, licenciado Agustín Fustagueras, Rafael Grañó, Tho-
más Forcades, presbíteros de la susodicha venerable unión por y en nom-
bre de aquella convocados y congregados en el archivo de la antedicha
parroquial iglesia, en donde para tratar de los negocios de dicha venerable
unión acostumbran juntarse, unión teniendo, como a íntegro número de los
reverendos presbíteros de aquella, y Pablo Ponces, en dicho nombre de
procurador del arriba nombrado excelentísimo señor duque de Sessa, sub-
stituhido por el antedicho señor don Cayetano Solera, apoderado general de
su excelencia, como de su poder, en el qual de dicho principal poder y facul-
tad de substituhir se haze llena mención, consta con auto que passó por
ante el discreto Magín Artigas, notario público y real, colegiado de número,
de la antedicha ciudad de Barcelona, a los cinco días del mes de diciembre
del año de mil setecientos noventa y dos, en dichos respective nombres. Por
la promessa y obligación que el antedicho don Félix de Sayas en y con el
próximo precedente capítulo ha echo y contrahido, hayan de dar y pagar,
como con thenor del presente, de su líbera y espontánea voluntad, dar y
pagar prometieron al mismo don Félix de Sayas la cantidad de quinientas
setenta y cinco libras, moneda barcelonesa, esto es, ducientos ochenta y
siete libras y diez sueldos por parte de dicha venerable unión y las restantes
ducientos ochenta y siete libras y diez sueldos por parte de dicho excelentí-
simo señor duque de Sessa, con los pagos y plassos expressados en la
capitulación o tabba en el antecedente capítulo incerta.

Lo que prometieron atender y cumplir, sin dilación ni excusa alguna,
con el salario de procurador acostumbrado, con restitución y enmienda de
todos los daños y costas que de lo contrario se ocasionaren. Para cuyo
cumplimiento obligaron, esto es, los dichos reverendos presbíteros todos los
bienes y derechos de dicha venerable unión y el dicho Pablo Ponces todos
los bienes y derechos del nombrado excelentísimo señor, su principal, mue-

bles y raíces, havidos y por haver, con la renunciación de las leyes, derechos y beneficios de su respectivo favor y, en particular, de la ley que prohíbe la general renunciación, largamente, y con juramento que, por mayor corroboración de todas las susodichas cosas, prestaron a Dios, nuestro señor, y a sus santos quatro evangelios en devida forma sacerdotal y de derecho, respectivamente, según estilo.

Por tanto, las partes arriba nombradas, loando, aprobando, ratificando y confirmando los pactos y capítulos sobrescritos y todo lo en aquellos y cada uno de ellos contenido, convienen y prometen la una parte a la otra, recíprocamente, atender y cumplir aquellas como en los mismos capítulos y cada uno de ellos está expressado y bajo las mismas obligaciones, renunciaciones y clausulas en aquellos, respectivamente, individuados, a que se refieren. Y quedaron dichos contrahentes advertidos por mí el infrascrito notario que el presente contrato deve tomar razón dentro los términos prefigidos en los oficios de hipotecas de la presente villa de Bellpuig y de la ciudad de Lérida, según lo prevenido en la real pragmática de su magestad. En cuyo testimonio otorgaron esta escritura en la presente villa de Bellpuig, obispado de Solsona, a los veinte y nueve días del mes de enero del año del nacimiento del Señor de mil setecientos noventa y quatro, siendo presentes por testigos el reverendo Juan Capdevila, presbítero y beneficiado de la antedicha iglesia parroquial, y Joaquín Teixidor, organista, los dos en la misma presente villa de Bellpuig residentes. Y los contrahentes arriba nombrados (a quienes yo el notario bajo escrito doy fee conosco) lo firmaron de su propia mano.

Licenciado Joseph Antonio Xammar, capellán mayor. Francisco Bassa, presbítero. Francisco Solá, presbítero. Doctor Joseph Torres, presbítero. Licenciado Agustín Fustagueras, presbítero. Rafael Grañó, presbítero. Thomás Forcades, presbítero. Pablo Ponces, procurador.

Félix de Sayas. Jaime Tarragó.

Ante mí Ramón Soler y Rossell, notario.

[*Al marge esquerre:*] Extractum cum papiro regii sigilli 2 eadem die.

[*A continuació del document:*] Tomada la razón en el oficio de hipotecas de la villa de Bellpuig al fóleo siete en el día de oy. Tárrega, doze de febrero de mil setecientos noventa y quatro. Mariano Lloses, escrivano.

Segle XVIII. Lloberola

Un eclesiàstic de Lloberola disposa, en el seu testament, que, entre altres coses, es faci fer a l'església parroquial d'aquesta població un retaule

d'escultura daurat amb la imatge de sant Francesc Xavier al mig, la de santa Teresa de Jesús en un costat i la de santa Rosa a l'altre costat.

ACSG, Lloberola, Fons eclesiàstic, *Diversos*, 1714-1752, paper solter.

[...].

Vull, emperò, que-s fa[ci] una capella de Sant Francisco Xavier allí a ont està lo Sant Christo, en la iglésia parroquial de Lloberola, que sie de escultura. Al mitg, sant Francisco Xavier, y als costats, santa Teresa de Jesús y santa Rosa. Farant-lo tot durar. Faran-hi fer unas gradas y un Christo en mitg, ab un candalero a cada part, [y] un pàlit llindo. Y fundaran renda per a cremar dos ciris blancs en la missa mayor o matinal en los diumenges y festes de precepte [...].

57

1802, setembre 24. Les Oluges

Hom deixa constància de la quantitat que s'ha pagat a l'escultor que ha construït el retaule de l'altar major de l'església de les Oluges.

AIC, Les Oluges, *Llibre de l'obra de l'església*, s. f.

Ítem, per pagar al escultor que ha construït lo retaule del altar major, 75 lliuras.

58

1818. Viver de Segarra

Hom deixa constància del pagament a Carles Morató, escultor, de Solsona, de 140 lliures, que són una part de l'import del retaule major de l'església de Viver de Segarra.

AIC, Viver de Segarra, *Llibre d'obra de l'església de Santa Maria*, s. f.

Descarga de 1818.

[...].

Al pasar lo senyor il·lustríssim a visità, me encarregà fes fer lo retaulo o altar major. Féu la planta lo senyor Carlos Morató, escultor, de Solsona, y meresqué la aprobació del senyor il·lustríssim. Va concertar-lo a 250 lliures, com consta de la nota firmada del mateix. Té rebut 140 lliures.

59

1829. Viver de Segarra

Hom deixa constància de diversos pagaments ocasionats per la dauradura de l'altar major de l'església de Viver de Segarra.

AIC, Viver de Segarra, *Llibre d'obra de l'església de Santa Maria*, s. f.

[...] any 1829.

[...].

Data.

Ítem, he entregat a Joseph Aguilar, per la dispesa del dauradó, 6 lliures.

Ítem, de 22 dies de dispesa del dauradó, a rahó de 7 sous, 6 [diners], per dia, són 8 lliures, 5 sous.

[...].

Ítem, de altres vuit dies de dispesa del dauradó, entre ell y son nebot, y dos dies del fusté, 6 lliures, 15 sous.

Ítem, més per deu dies de dispesa del dauradó y son nebot, 7 lliures, 10 sous.

Ítem, per cumplir la última paga de dorar lo altar majó, 50 lliures.

Ítem, per altres adornos y dorar la Mare de Déu, 30 lliures

Ítem, per la dispesa del dauradó y son nebot, vuit dies, 6 lliures.

60

1863. Vergós Guerrejat

Manuel Homs, rector eclesiàstic de Vergós Guerrejat, deixa constància de la dauradura de l'altar de Nostra Senyora del Roser de l'església d'aquesta població feta per Jeroni Fuster, d'Igualada.

ACSG, Vergós Guerrejat, *Llibre de la confraria del Roser*, paper solter.

En lo any 1863, se dorà de cobradura lo altar de Nostra Senyora del Roser per lo senyor Geroni Fuster, daurador, de Igualada, y lo preu fou 131 lliures, de qual quantitat donà de limosna lo senyor Joan Salat, habitant en Sans, la quantitat de 50 lliures y los demás los donà lo poble, qu'als cobrà del[s] atrasos del reverent fra Pere Carrera per los anys que estigué de ecò-nomo en esta parròquia. Manuel Homs, pàrroco.